

TÜRK FOLKLO ARAŞTIRMALARI

SUBAT 1965

İÇİNDEKİLER :

Halk Ummanından Beş . On Damla	Behçet Kemal ÇAĞLAR
Şeyh Galip Konya'da	Mehmet ÖNDER
Eski İstanbul'da Görücülük	Münevver ALP
Cönklerden Derlemeler (2)	Cahit ÖZTELLİ
Kars'tan Bir Derleme : Godu Godu (= Kepçe Gelin)	Mürsel KÖSE
Karakuyu Düğün Adetleri	Osman SAYGI
Ordu ve Folklor Özellikleri (12)	Sadi Yaver ATAMAN
Konya Yemekleri (1)	Selçuk ES
Hazreti Adem'in Yaradılış Rivayetleri	Malik AKSEL
Şeyh Samil ve Oyunu Meselesi	Nejat BİRDOĞAN
Bir Masal : Keloğlan'la Deniz Ayrığı	Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
Hasibe Hâatun'un Ağrısı	Ihsan ŞİMŞEK
Halktan Mânîter ve Özellikleri	Numan KARTAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 187

KURUŞ : 100

İSTANBULDA AYDA BİR KEF ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Bir Kişiyeye
100.000 Lira

ÖMÜR BOYUNCA
AYLIK GELİR

ZENGİN PARA
İKRAMIYELERİMİZDEN
İSTİFADE EDİNİZ

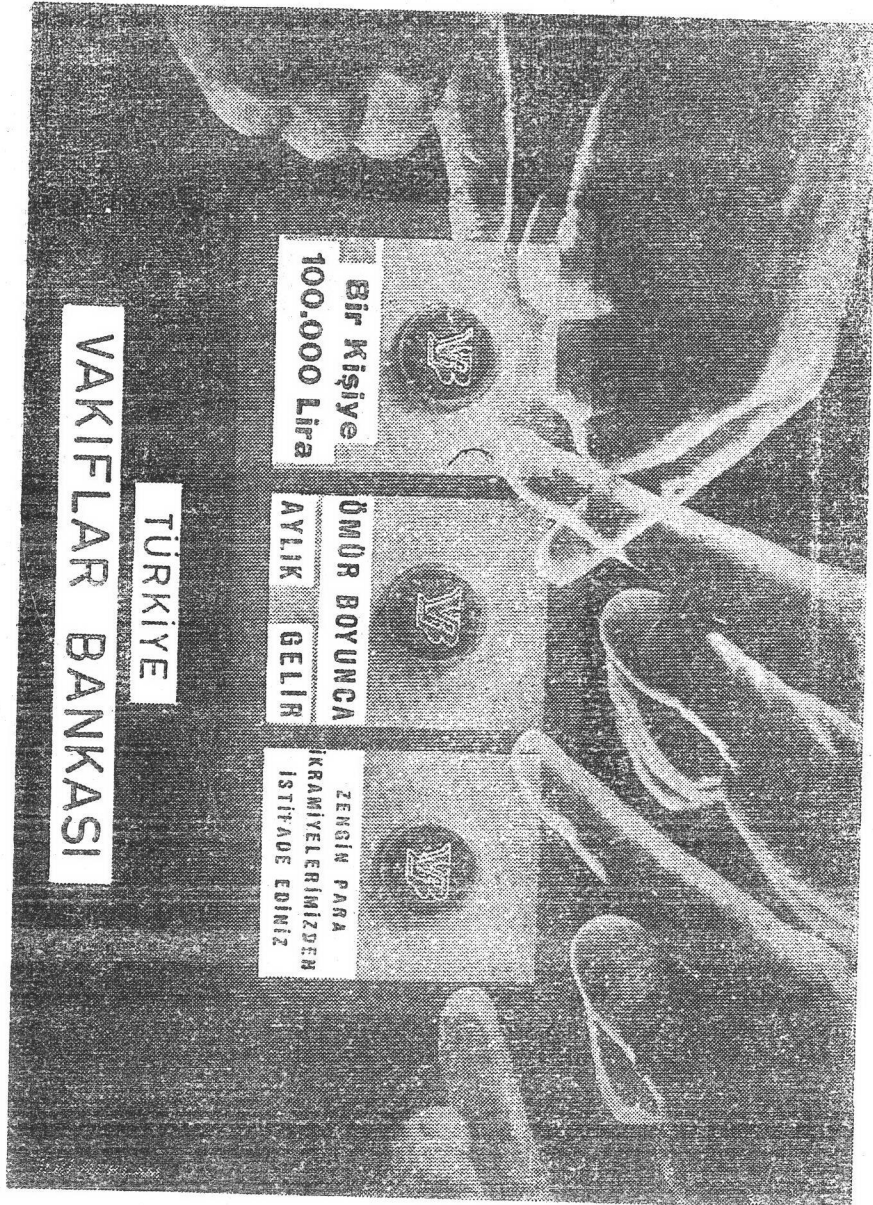
TÜRKİYE

VAKIFLAR BANKASI

Harput K04

21158041

THB I

(Basın : 168 . A - 14666 - 12)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1965

İÇİNDEKİLER :

Halk Ummanından Beş . On Damla	Behçet Kemal ÇAĞLAR
Şeyh Galip Konya'da	Mehmet ÖNDER
Eski İstanbul'da Görüntülük	Münevver ALP
Cönklerden Derlemeler (2)	Cahit ÖZTELLİ
Kars'tan Bir Derleme : Godu Godu (= Kepçe Gelin)	Mürsel KÖSE
Karakuyu Düğün Âdetleri	Osman SAYGI
Ordu ve Folklor Özellikleri (12)	Sadi Yaver ATAMAN
Konya Yemekleri (1)	Selçuk E3
Hazreti Adem'in Yaradılış Rivayetleri	Malik AKSEL
Şeyh Şamil ve Oyunu Meselesi	Nejat BİRDOĞAN
Bir Masal : Keloğlan'la Deniz Aygırı	Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
Hasibe Hatun'un Ağıdı	İnsan ŞİMŞEK
Haiktan Mânîler ve Özellikleri	Numan KARTAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 187

KURUŞ : 100

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar

MEMLEKET DIŞI
BANKA İŐLERİNİZ

için de

TÜRK TİCARET BANKASI
HİZMETİNİZDEDİR

KULÖR YATIN 43

(Folklor : 13)

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET
SANDIĞI

(Basım : 364 - 14)

(Folklor : 15)

23 Mart 1968

Satış Yeri: Kocak'a

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŐU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. : 187

ŞUBAT 1965

YIL : 16 - CİLT : 9

+ Halk Ummanından Beş - On Damla

Yazan : Behçet Kemal ÇAĞLAR

Yüzyılımızdaki şairlerin en kudretlilerin-
den biri, Ahmet Haşim, çetrefil dili, girift
hayaliyle, bakın, kendini, daha doğrusu şair
tipini nasıl çiziyor:

Gözümde vahşet-i hümin.i şems.i gâribe bak
Sesimde ufku soran muhteris derin ve uzak
Bir sayha; reng.i şebalud.u zülf.ü mağnu-
mun

Őu dişlerimde gülen kanlı ruhu mesmumum,
Őu cephemin düşünen rengi titreyen bu elim
Riyah..i leyli-i yeldâla sönmeyen emelim

Hülâsa ben.

Derin ve duru dili rahatlıkla anlayanlar
birden şaşıracaktılar ama ne yapalım, gün ol-
muş iç adamı, sezmiş adamı şairlerimiz büe böy-
le sapıtıp halktan uzaklaşmışlar. Dil kötü
ama mânâsı üzerinde durulmaya değer:

«Gözümde batan günün kanlı vahşeti, se-
simde ufku soran çekingen derin ve uzak bir
haykırış, saçlarının geceye dalmış ta boyan-
mış siyahlığı, dişlerimde zehirlenmiş ruhumun
acı güllüşü, alnımın düşünen rengi, titreyen
elim ve en uzun gecenin rüzgârında bile sön-
meyil bilmeyen ışık ışık isteklerim. hülâsa
Ben.»

Şiirin gerisini okumadan kaba taslak
tercümesine devam edelim:

«Ben bir başka dünyada hüküm sürüyör.
dum. O dünya ne oldu, ne sen sor ne ben

söyliyeyim. Yolunu karanlıkta kovaladım
Mesafeler bana hayalin sihrini öğretti, Deniz-
lerin dağlık ve dümez gayzı bağında, her
gece duygusuz ve maksatsız, evsiz yıldızlar
söndüre söndüre yarılan büyük rüzgâr benim
ruh ormanımın vahşi mahlûklarını zehiriye bes-
ledi. Dolayıp durduğum kaygılı, derin yalnız-
lık çölünde yıldızları sularla karıp ölen güneş-
lere taçlar işledim.»

Ne muhteşem, ne aklı başında bir delili.
ğün, ne çetrefil fakat ne hünerli söylenmeleri.

Bir gün Atatürk, sofrasındakilere şairin
tarifini sormuş, Herkes girift bir şeyler söyle-
miş. Arada Yahya Kemal'in «Gönülden kopup
gelen hissin lisan olup kalışı», tarifini ileri
sürenler olmuş. Şiirle hiç uğraşmayan biri iş-
«Şiir yazana şair derler efendim», cevabı ile
şakadan birinciği kazanmış. Sıra bize gelseydi,
derdik ki: «Şair, bir hummanın ateşinde
sayıklayan adamdır.» Kadın aşkı, din aşkı, va-
tan aşkı, ideal aşkı, her neyse ne, vücuda ha-
raretini vermeyen fakat ruhu kasıp kavuran
bir humma. Ama diyeceksiniz ki deli de böy-
le bir nöbet içinde sayıklar durur. Şairin de-
liden farkı düzgün sayıklayabilmesidir. Bu
düzgünlük ilk ağızda mana ile, mefhum ile,
vezinle kafiyeye ile sağlanabilir. Ağızla değil,
sindeki müstesna düzgünlüğü bunlarsız sağ-
lamak değme babayiğitin kârı değildir. Dik-
kat etmek gerek; Allah etmesin, insan sa-
ndıklayayım derken sapıtı mı şair olacakken

Şeli oluverir, hiç değilse adı deliye çıkar. Ne ise, bırakalım gevezeliği, ukalalığı da, biz gelim özlü örneklerle asıl şiirin zevkini okuyucularla birlikte tadmaya. Tevazulu, engin, sade halk şairi kendini nasıl tarif ediyor, bir de ona bakalım, Konyalı Şem'inin ağzından:

Kimse bilmez ayağımı başımı
Kırda boz bulanık akan selim ben
Dört ırmak almıyor gözüm yağını
Murad'ım, Fırat'ım Şat'ım, Nil'im ben

Çoktanberi arzularım dostumu
Dost uğruna fedâ ettim postumu
Gelen geçen kö çığnesin üstümü
Dosta doğru giden tozlu yolum ben.

ŞEM'iyim gönülden kopmuş bir seda
Terkedilmiş bağda bülbülü şeyda
Bir kenar sahrada olmuşum peyda
Kimse bilmez ne revnakta gülüm ben.

Halk şairi, yumurtaya yasin yazar gibi marifet ve hüner peşinde olan adam değildir. Elini kolunu sıvayıp ta filan beyitte filan hüneri göstereyim, bir teşbih, bir istiare yarata- yım diye didinmez. An olur, bir sebep halk- olmuştur, çoşuvermiştir, atar elini kulağına, yahut alır eline sazı başlar söylemeye. Gön- ni, kanar-sızlar, köpürür-çoşar, o da uyar bu avare ve deli gönle, söylenir de söylenir. İşte Kâtibi'den bir örnek; zamanında, fazla itil- bar gördüklerine bakıp da imrendiği şehir kâ- niplerini hatırlatsın diye takma adını Kâtibi aldığını bakmayın. Dördüncü Murat devrinin akın ve fetih ordularında gurbet geze geze şair olmuş, belki okuma yazma bilmez bir halk çocuğu:

Olur olmaz seyden geçmek isterim
Beni bana komaz divane gönül
Öceyi gündüzden seçmek isterim
Beni bana komaz divane gönül.

Kendimi tartıya vurmak isterim
Hayrımı şerrimi görmek isterim
Akımı başıma dermek isterim
Beni bana komaz divane gönül.

Karayı bilürdüm aki bilürdüm
Sevene canımı feda kıldurdum
Viloudum gebrine sultan olurdum
Beni bana komaz divane gönül

KÂTİBİ der dardım bildirmaz idim
Olur olmaz şeye aldirmaz idim

Halime âlemi güldürmez idim
Beni bana komaz divane gönül.

Âşık böyle ikide bir uygun düşürüp tek- rarlayabileceği bir ayak buldu mu dalmı iyi seçmiş bülbül gibi öter, seker seker, yine gelir aynı yere konuverir. Halk şairlerinden her hangi birinin bulduğu böyle bir uygun kaide- yi, ötekiler de hemen ele alırlar. İşte hemen her halk şairinde biraz değişiklikle kullanılan başka bir ayak:

Yüzünün başında seyran eyledim
Bülbül sesi gonca sesi har sesi
Çoşturdu gönlümü lisanı geldim
Ayva sesi, turunc sesi nar sesi.

Gayri gözyaşlarım döndü ırmağa
Yine minnet düştü elden ayağa
Beni Mecnun edip düşürdü dağa
Ahu sesi gazal sesi yar sesi.

17 inci yüzyılın usta halk şairi Âşık Ömer- ie yazımızı bitirelim. Bu da 16. asrın Kul Meh- med'i gibi Aydın'lı bir şairdir. Dağlarında yağ akan, ovasından bal akan, kamı coşkun al akan Aydın ellerinin kahraman ve şair bir çocuğu. Huduttan hududa dolaşmış, akından akına karışmış bir şair. Gençliğinde zamanının medreselerinde de mürekkep yalayıp diz çü- rütmüş. Aruzu da özene bezene kullanmasını bilen bu saz şairi, bakın, divan ağzı kelimeleri bakır tas üstüne altın kakma gibi halk diline ne güzel yerleştiriyor :

Çünkü güzel gönlüm alıp gidersin
Hoşça tut yanında mihrmanın olsun
Beni ferdalara satıp gidersin
Unutma ahdet te peymanın olsun.

Kaldır nikabını yüzün göreyim
Varıp ayağına yüzler süreyim
Ben senin yolunda canlar vereyim
Hemen senin bana fermanın olsun.

Sağ ol git dön dolaş kaybol bir zaman
Gönülden çıkarma sevdiğim heman
Yüzün değişirse bulmaya nişan
Sinemde yaralar nişanın olsun.

Sen var iken asiâ bakmamam yâda
Eş olmuşum Mecnun ile Ferhad'a
Sen sağol sevdiğim dâr-ı dünyada
ÂŞIK ÖMER kulun kurbanın olsun.

Araştırmalar :

Şeyh Galip Konya'da

Yazan : Mehmet ÖNDER

Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı devrinin büyük divân şairlerinden Şeyh Galip (1758-1799), he- nüz genç bir delikanlı iken Konya'dadır. Onun buraya bir aşk, Mevlâna'nın büyüleyici aşkı çekmiş, Konya'ya geldiğinin ertesi günü, Mev- lâna Dergâhı şeyhi Ebubekir Çelebi'nin elini öperek, Dergâh'ta gile'ye gireceğini, derviş olacağını söylemiş, o da bu âşık, şair ve divan sahibi gencin arzusuna muvafakat etmişti. Şeyh Galip soyunmuş ve dergâh matbahında gileye girmişti.

Günler, aylar büyük Mevlâna'nın türbesin- de, aşk ve sevk dolu her biri bir üstad olan dervişlerin arasında geçti. Kiminden musiki meşketti, kiminden ilim... Farsça öğrendi, Mes- nevi okudu, semâ'a girdi, her türlü dergâh hiz- metini usulünce, canla başla ifa etti. Gel gör ki, babası Mustafa Reşid efendi, oğlunun has- retine dayanamıyor, annesi Emine Hanım, gece gündüz göz yaş döküyordu. Çile müddeti, bin- bir gündü. Galip, gileyi tamamlamadan Der- gâhı terkedemezdi. Yaşlı baba, Konya'ya, Dergâh şeyhi Ebubekir Çelebi'ye uzun bir mek- tup yazdı. İhtiyar bir baba'nın biricik oğlu- na karşı duyduğu hasretin, iştiağın örneği olan mektupta, Galip'in İstanbul'a gönderil- mesi ile çilesinin Yenikapı Mevlevihanesinde tamamlanması niyâz ediliyordu. Çelebi mek- tubu alınca, Galip'i çağırır, İstanbul'a gönde- receğini ve çilesini orada tamamlamasını söy- ledi. Galip, bu emre itiraz edemezdi. «Ey- vallah!» deyip Çelebi'nin elini öptü. Dergâh canlarıyla vedalaştı. Eşiğine yüz sürdü. Göz- yaşları içinde, Konya'dan ayrıldı. Yıl 1786, mevsim bahardı.

Büyük şair Şeyh Galip'in Konya'dan ay- rılması gerçekten çok firaklı olmuş, şair, bü- tün mevcudiyetiyle bağlı olduğu Mevlâna'sının mübarek Türbesinde hayatının en mutlu gün- lerini yaşamıştı. Bundan sonra o, artık, Ye- nikapı Mevlevihanesinde gile süresini tamam- liyacak, Galata Mevlevihanesine şeyh olacak, eserler meydana getirecek. Osmanlı padişahı Sultan Selim III. le sıkı bir dostluk kuracak, hatta Padişahın kız kardeşi Beyhan Sultan'a gönlünü kaptıracaktır. Ne yazık ki, bu ünlü divan şairi, henüz kırkbir yaşında ve hayatının en verimli çağındayken hayata gözlerini ka- pamıştır.

Şair Şeyh Galip'in divanında Mevlâna, Konya ve Meram için yazılmış içli güzel şiir- leri vardır. Bunların çoğu, Şair'in Konya'da bulunduğu yıllarda yazılmıştır. Meram için yazdığı şu gazel, bunların güzel bir örneğidir:

Harim-i Gülşen-i firdevsdir Kazây-ı Meram
Ne rütbe söylesen olmaz yine edây-ı Meram.

Hayat-ı taze verir çâr-ı fâsl-ı ervaha
Azizler nefsinden gelüp havay-ı Meram

Vürûd-ı kalzûm-ı feyz-ı Cenab-ı Pir'e gider
Kemâl-i zâhir ü bâtındır ibtiday-ı Meram

Zemin-i Konya aceb genç-i pür maariftir
Bu hâkde bulunur gevher-i atay-ı Meram

O âşiyane-i aşka melekler eyler reşk
Kebûter-i harem-i yâdır hümay-ı Meram.

Sürûd-ı Ab-ı Dürûd'un makam-ı vuslettir
Behiştin ni gelür cây-ı pür Saffay-ı Meram.

Nesim-i lütf-ı hüdvendigârla GALİB
Götürdü menzil-i maksuda nâhüday-ı Meram.

Eski İstanbul'da Görücülük

Yazan : Münevver ALP

Görücülük ve görücü gezme işi, o zaman-ki İstanbul'un başlı başına çok önemli bir olayı sayılırdı. Bir delikanlı evlenecek çağa geldi mi, oğlan annelerini bir kaygı alırdı. Kız annelerinin de bu görücü işi için çok yoruldukları, telaşlandıkları ve üzüldükleri olurdu. Zengin ailelerde olsun, orta halli ailelerde olsun bir delikanlının bir iş, ekmek sahibi olması düşünülmeden babasının zenginliğine, kazancına güvenilir, mübârvet görmek için evlendirilmeğe kalkınırdı.

Bir oğlan annesi, yakın komşusunda veya semtinde eskiden beri bildiği, beğendiği bir kız olsa dahi, oğluna onu almak istemez.

«— Komşudan kuş alma uçar, kız alma kaçar», diye bir atasözünü göz önünde tutar. «Ya nasip, ya kısmet» diye uzak semtlerde aylarca dolaşır, görücü gider, oğluna, oğlunun arzulu olduğu tipte bir kız arardı.

Oğlunu evlendirmeye karar veren anne, görücü gitmek için mutlaka yanına genç kadın iki komşusunu da alırdı. Bu komşuların görücü gezibilmeleri için, evlerinde kaynakları olmaması, memede veya küçük yaşta çocuğu bulunmaması, kocasının görücü gezmesi, ne izin vermesi, evdeki işini göreceğ bir yarıncısının bulunması lazımdı. Bu şartları haiz iki genç komşu hanım seçildi mi, oğlan annesi ile haftanın iki üç gününde en yeni fazacelerini giyer, kuşanır, yaşmak, hotoz, elmaslarını örtünüp, takıp takıştınp, öğleden sonraları uzak uzak semtleri gezerlerdi.

Görücü gezenler bu giyinme işine o kadar önem verirlerdi ki, kendilerinde yoksa komşularından iğreti elmas küpe, yüzük, hotoz ve iğneler alırlardı. Bu görücü gezme işinde çok tuhafliklar olurdu. Bazen hiç bilmedikleri bir mahalledeki bir sokakta bir kapı çalarlar, bu evde görücüye çıkacak kız var mı diye sorarlardı.

Varsa, girer kızı götürürler, yoksa hangi evde kız var, diye rica ederlerdi. Bu defa da sağlık aldıkları kapıyı çalarlardı. Bir kere çıkmışken günde sekiz, on kız görmeden eve dönmeylerdi. Bazen hanamlara giderler, hanımın bhanımın hüccesinde oturup, kız beğenirler, beğendikleri kızların annelerinden adres alırlardı. Bazen sakalık eden mahalle bekçisine

kız sorarlardı, bekçinin sağlık verdiği eve giderlerdi.

Bu yüzden çok gülmeye değer olaylar olurdu. Bir görücü gezecek oğlan annesiyle iki genç kadından, her görücü çıkacakları günü ya Allah diyerek tıpkı torbadan kura çeker gibi gözlerine kestirdikleri gösterişli bir evin kapısını çalıp içeri girerlerdi. O evde mutlaka bir kız olurdu. Bir evde görücüye çıkacak kız oldu mu, öğleden sonra kapıyı mutlaka görücüler çalacağı için kapı çalınırken evin genç kızına «görücüye çıkacaksın, derhal ortadan çekil derler, o da kaçar ve saklanırdı.

Görücüler nezaketle karşılanır, evin en gösterişli misafir odasına alınırlardı. Görücüler ferace, yaşmak çıkarmazlar, yalnız yaşmaklarının alt kısmını çözerlerdi. Kız annesi de temiz bir entari giyerek misafirlerin yanına çıkar, hal hatır sorardı. Görücüler çok bekletilmez, kız da alele acele görücülük için dikilmiş elbisesini giyer, süslenir, kahveyi getiren halayıkla beraber odaya girerdi. Halayık kahveyi görücülere dağıtırken, kız da misafirlerin karşısına evvelce konulmuş bir iskemleyle ilisirdi.

Görücüler, kız iyi görmek, incelemek için kahveleri pek ağır ve yudum yudum içerlerdi. Kahveyi getiren halayık, elinde tepsi, ayakta beklerdi. Nihayet görücülerden biri fincanı halayığa uzatırken, kız da hemen kalkar, odaya çıkar.

Kızın odadan çıkması üzerine, görücüler de kızın annesine veda eder ve kalkarlardı. Eğer kız beğenilmiş ise, Allah rızası için, bir kaç komşudan ahlaka, aile durumu hakkında bilgi sorulurdu. Bazen rast gelip ilk bakışta kız beğenilir, istenilir, derhal hazırlık yapılır, nişan, nikâh, düğün olur, gelin alınır, bazen aylarca, senelerce geçilirdi.

Görücüye çıkmak çağına gelen bir kaza hergün görücü gelir çok defa iki takım görücü de gelmiş olurdu. Kız anneleri bu görücü telaş ve külfetinden pek dert yanardı.

«— Cenabı hak kısmetinin hayrısımı tez günde ihсан buyursa da, bir an evvel bu telaştan kurtulsam» diye dua ederlerdi.

Evlenecek erkekler annelerine, eğer anneleri yoksa abla, yenge, teyze, hala gibi büyüklere önce beğendikleri kızın tipleri hakkında

Cönklerden Derlemeler

Derleyen : Cahit ÖZTELLİ

Yusuf Paşa da bulur karibüzzaman
Cümle el duacı bil Osman Oğlu
AŞIK HAMZA eydür, arttı bu derdim
Osman Oğlu dâim dilimde virdim
Arab'ın cenginde kahraman gördüm
Hiç akranın yoktur bil Osman Oğlu

MAHİRİ

Kendine meftun olduğum yâr bilür, bilmezlenür
Zülfüne bend olduğum yâr bilür, bilmezlenür
Çünkü gamda kalmışam, ağlaram Yakup gibi
Ağlamaktan gülmediğim yâr bilür, bilmezlenür

Aşıkına böyle bakmak şanına lâyık mıdır
İçtim aşkın dolusundan, bilmedim ayık mıdır
Ahile vahile geçen ömrüme yazık mıdır
Sasaruban solduğum yâr bilür, bilmezlenür
Ei bağlayup karşusunda durayım divanına
Yüz süreyim, yalvarayım hazret-i sultanıma
Eylük ile ya al canım ya ırgür ihşanına
Günde bin kez öldüğüm yâr bilür, bilmezlenür
İsmim YUSUF MAHİRİ'dir, sırrı Hak şeydâ benim

Bir gül için aşık oldum, bülbül-i şeydâ benim
Yâr güle baksa yüzüme, dünya benim
Gamı ile kaldığımı yâr bilür, bilmezlenür

KÖROĞLU

Şunda bir dilberin kemandır kaşı
Ağlar melil melil bilmem nedendir
Leyl ü nehar akar çeşmimin yaşı
Çağlar melil melil bilmem nedendir
Yatağında aslan gibi güvürlü
Akar sol çeşmimin yaşı iniler
Hastaların derdi vardır iniler
Sağlar melil melil bilmem nedendir
Yükünü yüklenmiş tüccar hocalar
Sebakın bilmeyen okur heceler
İli geçmiş, viran kalmış yüceler
Dağlar melil melil bilmem nedendir
Yüğürlü olur sol suların kaçağı
Buyurmamış Hak bahğa biçacağı
Açılmamış dost bağının çiçeği
Güller melil melil bilmem nedendir
Derdiment KÖROĞLU yollara bakar
İki gözlerinden kanlı yaş döker
Yükünü yükletmiş katarın çeker
Beğler melil melil bilmem nedendir

Geçen yazımda Yakup Zâde (Yakuboğlu), Emir Oğlu, Kara Mahmut, Karacaoğlan, Kâtip Oğlu'nun birer şiirlerini vermiştim. Bunlardan Karacaoğlan'dan başkası edebiyat tarihimize için yeni adlardır. Bu ozanların başka şiirleri de elimizde ise de şimdilik onları ileriye bırakarak önemli bulduklarımıza yayımlıyoruz.

AŞIK HAMZA

Aşık Hamza'nın aşığına aldığımız destanı Şam Valisi Osman Oğlu Nasuh Paşanın Padişah fermanı ile öldürülmesi üzerine söylemiştir. Nasuh Paşa kendini çok sevdiği bir halk adamı idi. Saz şairlerine de çok değer verdiğini şimdiye kadar ele geçen destanlardan anlıyoruz. Şimdiye dek Hocaoğlu, Hükmî, Aşık Ali, Aşık Ahmet'in söyledikleri destanları biliyoruz. Nasuh Paşa (1714) yılında öldürülmüştür (daha çok bilgi için bakınız : Halit Bayrı, Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar, 1937).

Aşık Hamza'nın destanı ve adını ilk olarak veriyoruz.

Adı . ile söylenür âlemde nâmı
Seyr. ile fethetti Arab'ı, Şam'ı
Hüccâcın uğruna döktüğün kanı
Cümle el duacı, bil Osman Oğlu

Bu senin firakın gider mi dilden
Takdir böyle imiş ne gelür elden
Mahşerde şikâyet ederiz birden
Divan..ı mahşere gel Osman Oğlu

Üstüne tayindir beş altı paşa
Hüccâca hiyanet etmedin hâşa
Nâmın Osman Oğlu hem Nasuh Paşa
Sana gadr.eyledi bil Osman Oğlu

Şüphesiz şehittir, eylemen gürman
Söylenir âlemde nâmı bir zaman

İsteklerini söylerlerdi. Meselâ: İriyarı, ufak tefek, uzun boylu, orta boylu, şişman, bahk eti, esmer, sarımsın, kumral; mavi, yeşil, elâ, kara-gözlü, 15-20 yaşında gibi. Bu ana istekler üzerine kız aranırdı.

Her erkek alınacak kızın güzel olmasını baş şart koşardı. İkinci şart: iffetli, ağırbaşlı, düğün şart ta iyi bir ev kadını olmasıydı. Ek-sarı ailelerde kızın fakir veya zengin olmasının hiçbir önemi yoktu.

Godu Godu (= Kepçe Gelin)

Yazan : Mürsel KÖSE

«DURKHEIM Kutsal'lık kavramında ifade edilen dokunulmazlık, masuniyet fikri ile mülkiyet kavramında ifadesini bulan ayrıcalık, tahsis, başkaları tarafından müdahale edilme esasları arasında bir yakınlık görülür ve tarihi gelişim seyri itibarıyla mülkiyet kavramının kökünü kutsiyet kavramından, daha doğrusu dini inanışlardan aldığı gösterir. Tabiiatta mevcut olan bütün varlıkların bir takım görünmez kuvvetlerle dolu ol- bir kısım toplumun müşterek ve rastgele is- saruğunda olduğu inancı hakim olduğu de- virlerde, toplumun maddi temelini teşkil eden toprak, su, mahsuller ilh., hepsi top- lumun müştereken istimal ettiği, istimal hak- lı bakımından toplumun bütününe ait nesne- lerdir. Bunların hakiki sahibi ise kutsal kuv- vetler, ervah idi. Toprak üzerinde muayyen bir kısım toplumun müşterek ve rastgele is- timalinden hariç tutularak, belirli bir soy'a, bir zümreye veya aileye tahsis edilmesi için, toprağa sahip olan görünmez kuvvetlerin, ruhların rızasının istimali gerekirdi. Bunun içindir ki türlü ayin ve merasimlerle toprak- ta mevcut kutsallık hassası hudutlara sürülür ve hudut boyunca oldukça enli bir şerit saha üzerinde bu kutsallık teksif edilerek dışarı- dan içeriye yetkisi olmayan kimselerin girme- leri önlenirdi. Bütün eski dinlerde hudutlar mukaddesdir, Tanrıların himayesi altındadır. Term'ler gibi. Bir aileye tahsis edilecek tar- laman veya arsanın tahsis merasimi; dini, sihr- i ayinlerle tahakkuk ettirilir; tarlada usu- lüne uygun şekilde doluşturılan hayvanlar bu- radaki kutsal kudreti, sonunda tarlanın hu- dut gevrelerinde doluşturılmak suretiyle ke- narılara nakletmiş olur, nihayet belirli nok- talarda çukurlar kazılarak bu hayvanlar kur- ban edilir ve kanlarına bulunmuş olan hudut taşları bu yerlere gömülür. Böylece o zama- na kadar bütün toprak gibi ervahın malı olan topraktaki kutsallık hudutlara nakledi- lerek bir kutsal çevre içinde kutsal, dışı bir saha yaratılır. Bu sahada belirli aile veya fertlerin (bunlar ayinlerle inakân ve yetkiyi elde etmiş oldukları için) istifadesine, tasarı- fına tahsis edilir. TEMEL ATMA MERA- SİMLERİNDEKİ KURBAN KESME USU- LÜNÜN MENŞEİ DE TOPRAK ERVAHI.

NIN RAHATSIZ EDİLMESİNİ MAZUR GÖSTERMEK VEYA RIZALARINI SAG- LAMAK YOLUNDAKİ İNANÇLARDIR. KAPLARIN VE EŞİKLERİN KUTSALLI- ĞI DA BURADAN GELİR (1) ve yabancılar ancak buralardan ev sahibinin müsaadesi ile muayyen sihrî merasimlerin icrası ile içeri girebilirler.»

Çok sayın hocam Prof. Dr. Hamide TOP- ÇUOĞLU'nun eserinde (2) geçen, «modern sosyolojinin belli başlı kurucularından olan EMİL DURKHEIM (1858-1917)» ın da işa- ret ettiği, bu açıklamadan, bugün Anadolu- muzun en ücre bir köyünden en medeni ge- hirlerine değin yaygın bir halde bulunan, teme- leme kurban kesme ve yine bir çok yerlerde dışkapı eşiklerinden «destursuz» geçmenin doğru olmadığı (3) hakkındaki gelenek ve inancın köklerinin nerelere değin uzanmış olduğu hakkında kısa bir bilgi edinmiş oluyo- ruz.

Bu ve bunun gibi bir çok sosyal araştı- rma bize açıkça gösteriyor ki, nerede bir topluluk varsa (bulunmuşsa), orada türlü özellikleri yanında, o topluluğu düzenleyen bir takım; din, ahlak, hukuk ve örf - âdet gibi çeşitli kaideler vardır. Gerçek olan bir özellik de şu ki, bütün bu kaidelerin gerek uygulanmaları ve gerek konulma şekilleri, toplumlarla birlikte, ilkel devirlerden bu ya- na türlü tekâmül safhaları geçirmişlerdir ve geçirmektedirler.

Burada iki gerçeğe değinmek gerekiyor; birincisi şu ki; hangi toplum için, ne zaman, nerede, hangi alanda ve hangi kaynaktan doğarsa doğsun, yeni bir düzen kaidesi ge- tirildi mi, ilk anda toplum üyelerinin tamamı, bu yeni kaideleri toptan benimsemiyor. Bu yüzden o toplum üyeleri arasında, en azın- dan, bir ikilik doğuyor. Sonunda bu yeni kaideye karşı olan muhafazakar gurup, ken- di varlığını nesilden nesle intikal ettirebiliyor. Böylece, çok defa zorlayıcı mahiyette de ol- malarına rağmen, yeni kaidelerin yanında veya karşısında, ağıktan ağığa ya da örtülü olarak eski kaideler, bir gelenek halinde o toplumun üyeleri arasında yaşayıp gidiyor.

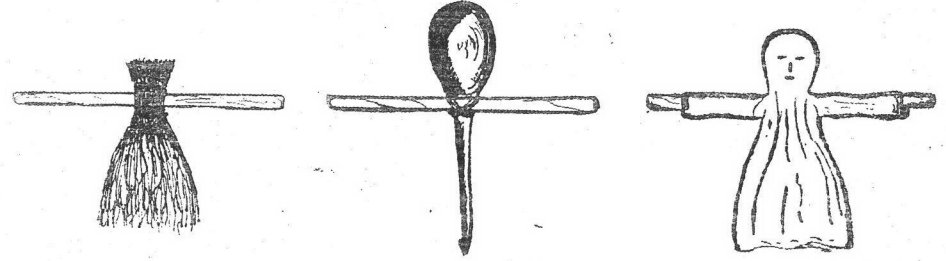
İkincisi de şu; Siyasî olanları bir yana

ARAŞTIRMALARI

3651

birakılacak olursa, görülüyor ki bu gele- nekleri, erkeklere nisbetle, kadınlar daha çok koruyor, yaşatıyor ve yeni kuşaklara iletiyor- lar. Ne var ki, sıra bazı kaidelerin uygulan- masına gelince, türlü sebeplerle kendileri geri çekilip, arada çocukları bir vâsita olarak kullanıyorlar.

İşte bu özelliğin tipik bir örneğini bugün Anadolunun çeşitli bölgelerinde az veya çok başka başka şekillerde uygulamp, başka baş- ka adlar verilen, bizim taraflarda (Kars ve yöresi) ise GODU.GODU veya KEPÇE GE- LİN diye anılarak yaşayan bir âdette gör- mekteyiz.

Aslına bakılırsa godu, Türklere islâmi- yetten önceki yağmur Tanrısı'nın adıdır. Heykeli, keçeden yapılmış bir kukla biçimin- dedir. O zamanlarda yağmur duası yapılır- ken, Şaman'ın önünde godu'nun başından aşağıya su dökülürmüş.

İslâm dininin kabuğünden sonra da yine yağmur duası vardır ama, bu dinde artık bir Yağmur Tanrısı yoktur. Ne var ki, islâm dinine rağmen, kadınlar Şamanlıktan kalma bu Godu - Godu töresini bir gelenek halinde yaşatagelmektedirler. Fakat işin özellik taşıyan bir yönü; bunu bizzat kendileri uygu- layamıyorlar. Çocukları özendirip, kışkırtı- yorlar. Çünkü İslâm dini bunu kabul etmez. Bu yüzden, kadın olsun,, erkek olsun, eğer yetkin kimseler bu işi uygulamaya kalkışa- cak olurlarsa, kınanacaklarını ve kâfir sayı- lacaklarını bilirler. Öte yandan dine aykırı da olsa, «mükellef» sayılmayan çocukların hareketleri hoş görülebiliyor.

Uygulama şekli :

Çoğunlukla yaz aylarında havalalar uzun müddet kurak gidip, yağmura fazlaca ihtiyaç duyulunca, kadınlar hemen çocukları; «hele haydın, bir Godu.Godu gezdirin de ismet yağsın» gibi sözlerle onları kışkırtırlar.

Bugün artık Godu'yu, kegeden değil, çok daha kolay bir yoldan, çoğunlukla eski bir süpürge yapılmaktadır. Bazan da iri ten- ta kepgelerden yaparlar. (bu yüzden ona kepçe gelin diyenler de var). Düşey tutulan bir süpürge'nin üst kısmından, yere paralel olacak şekilde bir sopa geçirilir. Süpürge Godu'nun gövdesi, sopa da kolları gibi olur. Sonra buna eski püsküden, entarimsi bir şey giydirebilirler. 12 yaşından aşağı kız, oğlan bir kaç çocuk bir araya gelerek aralarında iş- bölümü yaparlar. İki tanesi Godu-Godu'yu taşır. Ötekiler de onlarla birlikte dolaşır ve ellerinde kap veya torbalar bulundururlar.

Başlarlar mahalle ya da köyü, bir baştan öbür başa dek, kapı kapı dolaşmağa. Gittik- çe artan bir kalabalıkla çevrenin bütün ço- cukları da onların arasına katılırlar. Çocuk- lar için bu çok ilginç bir eğlence halini alır.

Bir kapının önüne geldiklerinde, Godu - Godu'yu taşıyanlar, kapının bir kaç adım ötesinde dururlar. Bir diğer çocuk kapıya çalar. Kapı açılır açılmaz, Godu'yu tutan çocuklar, içerde gözükken kimseye karşı, tek tek veya ikisi birden ses sese katarak ve bir makam ile su tekerlemeyi okurlar :

Godu.Godu'yu gördün mü?
Godu'ya selâm verdin mi?
Godu kapıdan geçende,
(veya, «Godu kapı(nı)za gelende»)
Başına bir su dökün mü?

Bu arada bütün ev halkı kapıya koşmuş- tur. Kimisi bu tekerlemeyi sonuna dek din- ler, kimisi de sabırsızlanarak gerisin geri içeri koşup, eline bir tas, külek (= kova) vb. gibi artık ne geçirirse, onu su doldurup gelir. Tekerlemenin okunması biter bitmez, gele- neğe göre suyu Godu'nun başına dökmeleri gerekirken, işi heneğe (=sakaya) boğar ço- ğunu Godu'yu taşıyan çocukların başından aşağı atarlar. Orada bulunan ve etraftan sey-

Karakuyu Düğün Âdetleri

Derleyen : Osman SAYGI

Polatlı - Karakuyu köyü, adetleri çok çeşitli ve değişikdir. Bunların en başında düğünleri gelir. Düğünlere perşembe günü başlanır. Komşu kadınlar toplanır. Gelini kız arkadaşları bir gala sararlar. Kendi evinden başka bir eve götürürler. Gelin annesinin, babasının ve büyüklerinin elini öper. Ve onları kucaklayıp ağlar. Gittiği evde, köşeye oturur, şalı başından hiç çıkarmaz. Kız arkadaşları onun etrafında toplanıp otururlar.

redenler bu tablo karşısında gülüşürler. Te-peden turnağa ıslanmış olan aynı çocuklar, bu sefer de:

Kepçe gelin ne ister?

(veya: «Godu-Godu ne ister»)

Kaşık kaşık yağ ister.

Allahtan yağmur ister.

Ver Allahım ver, bir sulu yağmır.

Ve yine bunun da arkasından :

Yağ yağ yağmur

Tariada çamır

Tekneded hamır

Ver Allahım ver:

Bir sulu yağmır!

Diye Tanrıdan niyazda bulunurlar. Bundan sonra sıra çocukları sevindirmeye gelmiştir. Artık her evin kendi varlık ve iktidar derecesine göre gönüllerinden ne koparsa, çocukların kap ve torbalarına: yağ, un, yumurta, şeker, pekmez, mercimek, erişte, bulgur, kavut (4), kurut (tarhana), meyve, boncuk vb. gibi şeyler koyarlar. Çocuklar sonra bunları ya aralarında pay ederler ya da bir evde toplanarak, ocak yakıp, toplananları pişirir; pişniyecekleri de bölüşür, yerler.

Yukarıda açıklanan sahneler her kapının önünde türü müzipliklerle tekrarlanarak uğramadık kapı bırakılmaz. Böylece yağmur yağacağına inanılır.

(1) Bu satırlar tarafımızdan büyük harflere çevrildi.

(2) Prof. Dr. Hamide TOPÇUOĞLU, Hukuk Sosyolojisi Ders Notları (Teksir) AN. KARA Sahife 63.

(3) Abdülkadir İNAN, Eşik hakkında bazı inançlar T.F.A. Dergisi Cilt 7. sayı 150. (Fazla bilgi için bakınız).

(4) Kavrumuş buğday unu.

Şarkılar, türküler, maniler söylerler.

Delikanlılar, pencereye kızlara bakmağa gelirler. Kızlar onlara sigara tutarlar. Onlar da «düğününüz hayırlı olsun» derler. Kızlar da «Sağol» ile cevap verirler.

Onlar, böyle eğlene dursun, kız tarafından ihtiyar kadınlar, yemek hazırlığına başlarlar. Kazanlar ateşe koyulur. Kocaman bir dana düğün için kesilir. Kadınlar pirinç ve fasulyeleri ayıklamağa başlarlar. Böylece birinci gün geçer. İkinci gün yani cumartünü, kadınlara ve erkeklere yemek verilir. Sonra kızlara sıra gelir. Onlar da büyük tahtadan sofranın etrafında taplanarak, yemeklerini yer ve eğlenirler.

Cumartesi gecesi kuza gelinliği giydirilir. süslenir. Bahçeye bütün köylü toplanır.

İki kadın gelini getirir. Ve oradaki kadınların ellerini öper. Sonra gelin bir sandalyeye oturtulur. Kız arkadaşları ikişer ikişer oynamağa kalkarlar.

Oğlan taraf da karşı tarafa aynı gece ziyafet verir. Oğlan tarafı çalgıncılar getirir. Onlar çalar, gençler de oynarlar.

Cumartesi günü, aynı gün, Horoz tellenme adeti vardır. Bu şöyle olur: İki tane horoz kesilir, pişirilir. Dükkânlardan bir süzü eliş kâğıdı alınır, bunlar kızlara dağıtılır. Kızlar bunları hazırlarken, çalgıncılar oyun havaları çalar ve kızlar oynamağa başlarlar. Topluluk dağılınca, kızlar, gelinin yanında kalırlar. Bir odada gelinliği çıkarılır, şalvar giydirilir. Eline kına yakılır. Gece yarısı, delikanlılar ellerine kına koydurmak için pencereye gelirler. Her kız, adıyla çağılır. Gelen, delikanlının avucuna kına kor, mendilyle bağlar «Hayırlı olsun» der. Delikanlı gider. Bu iş sabaha kadar devam eder. Sabah kahvaltısı yapılır. Ve tekrar gelini süslerler. Ve oğlan tarafını beklemeğe başlarlar. Öğleye doğru, üç, dört kişi kızı almağa gelirler. Fakat kızlar, kapıyı açmazlar. «Toprak bastı» ve «Gelin parası» isterler. Ve öyle kapı açılır. Gelin gene babasının, annesinin ve akrabalarının elini öper. Oğlan tarafı kızı ata bindirip alıp gider. Düğünde yemekler çeşit çeşittir. Çorba, fasulye, pilav, dolma, patates, et hoşaf ve tatlıdır. Söylenen maniler

Ordu ve Folklor Özellikleri

Yazan : Sadi Yaver ATAMAN

Doğu Karadenizin yeşilliklerle dolu kıyı şehirlerini Terme, Ünye, Fatsa ve Perşembe'yi bir bir geçerek Ordu'ya geldik. Ordu'yu 1936 yılında görmüştüm. O yandan bu yana bir hayli gelişmiş ve güzelleşmiş.

Folklor sevgisi yanında, insanı biraz da tarih merakı sardı mı, konu ile ilgilenmek elde değildir. Esasen tarih ve folklor birbiriyle yakın münasebeti olan konulardır.

Ordu, M.Ö. VI. yüzyılda kurulmuş, tarihteki adı Kot-yora'dır. Meşhur hatip Ksenefon'un idaresinde memleketlerine dönen Yunanlılar (onbinler) buradan gemilere binerek Ereğliye gitmişler. Uzun müddet, sırasıyla Pontuslular, Romalılar, Selçuklular ve Trabzon Rum imparatorluğunun hakimiyeti altında kalan Ordu, 1462 de Fatih Sultan Mehmet tarafından zabte edilerek Türk topraklarına katılmıştır.

Eski pazar, kıyıda Bozuk kale, Çaleoğlu kalesi, Kaya mezarları, Çamlık, Fokok kayahlıkları ve yeşillikler içerisine gömülmüş fındık bahçeleri ile Fatsa ve Perşembe kasabaları, alabahkların kaynaştığı akar suları, Karagöl, Çaka mevkileri ve güzel manzaraları ile Ordu, turistik değeri olan inci şehirlerimizden biridir.

Ordu, fındık memleketi olduğu için, türkülerinin bir çoğu fındık üzerine yakılmıştır. «Bir fındığın içini yarım sensiz yiyemem» diyen içli türkülerini var. Fındık bahsine Giresunda devam edeceğim.

Ordu, Karadeniz Halk musikasının birinci merhalesine dahildir. Oturak, kırık hava, karşılama, kısmen zeybek ve horon 2/4, 4/4, 5/8, 7/8, 8/8, 9/8 gibi çeşitli ölçüler sahası içindedir. Burada bağlama geleneği devam etmektedir.

Karadenizin karakteristik çalgısı olan kemence pek o kadar yaygın değildir. Bununla beraber Ordulu Yunus gibi kemence geleneğinin usta icracıları da vardır. 1939 yılında Ankara Radyosu mikrofönünden Karadeniz Türküleri ni ilk defa memleketeye duyuran bu halk sanatkarı olmuşur. Sonraları Rizeli Sadık Hasan Sözeri, Muzaffer Fırat gibi usta halk sanatkarları ou geleneği devam ettirmişlerdir. Bunların en ustaları sayılan Bicoğlu Osman ise kemencesini radyodan dinletmemiştir. Kemence geleneğinin karakteristik özelliklerinden biri Halk Musikisinde çok sesli icra tarzının örneğini vermiş olmasıdır. Yukarıda adlandırdığım halk sanatkarları, Karadeniz kemencesinin bu özelliğine Avrupalıların da ilgisini geçmişlerdir.

Ordu'da gündüz hanımlara verdiğimiz konser, çok hareketli geçti. Klâsik bir konser düzeni halinde olmayan gösterilerimiz, dinleyici ile sahneyi birleştiren samimi havasına, Ordulu hanımlar pek çabuk alıştıklarını bizi teşvik eden candan hareketleri ile gösterdiler. Niyetli mâni çatma ve bilmece türkülerimiz Ordulu hanımları coşturmuştu, istinasız bütün hanımlar kendilerine de maniler söylenmesini istedikler. Konserin yarısı, hanımlara mâni çatmakla geçti. diyebilirim. Buna karşılık, gece aynı sinemada erkekli kadınlı büyük dinleyici ve seyirci topluluğu bizi derin bir sessizlik içinde dinledi, kendilerine mâni çıkmayanlar kismetlerine razı oldular. Ön sırada oturan Ordu Valisinin eşine çakan :

Odasında halyım,
Kıymatlı bahalyım
Dostlar düşmanlar bilsin
Ben bir yiğit malıym.
Mânisi de pek çok alkışlandı.

Ertesi gün sabahleyin erken yola çıktık. Giresuna gidiyoruz. 45 gün süren turnenin uzağıp giden yolları boyunca, hoş fıkraları ile bizi kırıp geçiren şoförümüz Neşet usta-

şöyledir:

«Gemi geliyor gemi, Sevdiğimin saçları
Dumanı halka halka, Allahtan dalga dalga.

Parayı cepten çeker, Kırvatı yok ama,
Dükkânda sarı şeker, Gözleri bana yeter.

İn dereye dereye Ver anne sevdiğime,
Kuru fıstık bulursun, Sonra pişman olursun.

İn dereye dereye Senin yarı benim yar
Tophyalım taşları, Okul arkadaşları.

İstanbul ortasında çarşısı
Ben de bilmem benim yarım hangisi,
Kara kaşlı orta boylu kendisi
Anam, anam garip anam of anam!

NOT : Bu derlemeyi Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Okulu üçüncü sınıf öğrencilerinden G. Atmaca'dan dinledim. Kendisi Polatlıya bağlı Karakuyu köyündendir. O. S.

tatlı Rumeli şivesiyle :

Ordu ile Giresunun arası
Yaktı beni kaşlarının karası.

Diye aktualiteye uygun bir türkî tutturmuştu. Bâzan şik yokuşlarda direnen küçük şobüsümüzi, parmaklarını şaklatarak kırbaçlayan Neşet Ağanın ustahğı, sâde-se araba kullanmakta değil, aynı zamanda her olaydan bir fıkrâ çıkarmasındadır. Yine bir münasebetle, ilk defa ondan

dinlediğim bir fıkrâ pek hoşuma gitti:

«Tavuk kümeslerine dadanan bir tilkiyi yakalayan köylüler, mallarına zarar veren bu muzur hayvanı ne suretle cezalandıracaklarını düşünüyorlarmış. Mollanın geldiğini görünce:

— Hah demişler, hocaya soralım, cezasını o tayin etsin.

— Hocam demişler, bu hain tilki bize çok zarar verdi. Biz onu eziyetlerin en büyüğü ile öldürmek istiyoruz, sen buna bir ceza tayin et.

— Verin bana onu demiş, ve başından sarığını çıkarp tilkinin başına geçirmiş, kıçına da bir tekme atıp bırakmış.

— Aman bre Hoca ne yaptın, diye bağırılmışlar. Biz onu güçlükle yakalamıştık, sen tutun salverdin.

Molla kıs kıs gülmüş:

— Bırakın demiş, ona ben cezaların en büyüğünü verdim. O sarık onun kafasında iken sittin sene aç kahr.

★

Ordu ile Giresun arası sahil yolunda, denize de, yeşillige de doyamadan Giresuna vardık, daha doğrusu bir top yeşillikten başka bir top yeşillige kavuşmuştuğ.

«Bin bir çiçek usaresinden alındığı şüphe edilmeyen bal, nasıl kendisini yuğuran arının malı ise, kültürel yaratılışla kökleri Orta Asyaya dayanan fındığın da has vatani Doğu Karadeniz kıyılarıdır. Hopa'dan başlayıp, Ünye'ye ve daha ilerisine kadar uzanan bölge içinde İzmir ve Aydın'ın efesi gibi, Karadeniz uşağının da bir kahramanlık sembolü ve halk diline geçmiş bulunan bir çok halk türkîleri ve mânîleri hep fındık üzerinedir. Ağus-

tos haftasının aydınlık göğü ve fındık bahçelerinin koyu yeşilliği içinde toplanmağa başladığı neşeli günlerin sesi bu fındık türkîleridir.»

Yukardaki satırları, Giresun Öğretmenler derneğinin çıkardığı «Çağdaş eğitim» adlı dergideki «Giresun folklorunda fındık» başlıklı ve Kemal Peker imzasını taşıyan bir yazıdan aldım.

Giresuna bundan evvel 1958 yılının temmuz ayında gitmiştim. 15 gün kadar kaldığım sürece tanımağa çalıştığım bu yeşil cennet köşesinde, bu sefer bir gece bile kalamadık. Ertesi gece Erzincan'a yetişmek zorunda olduğumuz için, konserimizi verir vermez yola çıktık.

Giresun, tarihi zenginliği yanında folklor zenginliği ve çeşitliliği ile de, Karadeniz'in merkez şehirlerinden biridir. Doğu Karadeniz dağlarının doğu batı yönünden kıyıya en çok yaklaştığı sahaya rastlayan Giresun'un, tarihteki eski adı «Keranus» dur. Bu adı, ci-varında çok bol kiraz ağacı bulunduğuna için takmışlar, bir rivayete göre de kiraz, Lükullus adında Romalı bir general tarafından buradan Romaya götürülmüştür. Şehir, M. Ö. VIII. yüzyılda Miletoslular tarafından kurulmuş ve ilk defa XIV. yüzyılın ikinci yarısında Türkler tarafından fethedilmiş, bir kaç kere el değiştirdikten sonra 1461 de Koca Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon Rum İmparatorluğuna son veren gazası ile tamelli olarak Türk ülkesine geçmiştir. Kaleler ve Kahramanlıklar şehri olan Giresun'un bu yönden de folklor araştırmalarına değer özellikleri bulunduğundan, bu bölgeye ait görüşlerimi anlatmaya devam edeceğim.

Konya Folklor ve Etnoğrafyası :

Konya Yemekleri

- I -

Yazan : Selçuk ES

Celâlettin Kışmır'ın Yeni Konya gazetesindeki köşesinde arasına Konya Yemekleri'nden söz açması beni bu yazı serisini hazırlamağa heveslendirdi. Yazılarıma başlamadan kendisine teşekkür ederim.

Konyanın kendisine mahsus cidden nefis lezzette yemekleri mevcuttur. Bunları pişiren tecrübeli kadınlarımızın ağzından mümkün mertebede sadeleştirerek yazdım, okuyup tecrübe edenler Konya yemeklerinin lezzetini (Konya tabiri ile zelletini) öğrenmiş olurlar. Konya yemekleri hakkında Bülbül Hoca adile maruf Şerif Hanımın yemek destanı ile yemeklere ait tekerleme ve fıkraları da yazımın sonuna ilâve edeceğim. Eski Konya mutbak binası (Örtmesi) hakkında da bilgi vermeye çalışacağım. Şimdi Şerif Hanımın meşhur destanına başladığı veçhile biz de «Evvelâ Yürüdük başdan çorbayı» sözü ile çorbalardan başlarken bu destanın içinde ve dışında yalnız yemekler sıralanacak. Evde yapılan yemeklerden sonra Çarşıda yapılanlar yer alacak, bunların hepsi tatlı tuzlulu olarak sıraya göre anlatılacak.

ÇORBALAR : TOĞA ÇORBASI

Yoğurttan yapılan çorbaya bazı kimseler yoğurtlu çorba der geçerler. Bizim tarif edeceğimiz şekli başka olup, ekseriya düğünlerde ilk verilen çorbadır. İkinci gelen Bamyâ Çorbası herkesce tanıman ve bilinen çorbalarından olup burada ondan bahsetmeyeceğim.

Bir kilo yağlı yoğurt veya az yağlı yoğurt (Yağlı koyun yoğurdu olursa daha makbul olur.) su ile sıyan şekline yakın durulukta ezilir, sâlep koyuluğuna halinde az duru olunca ayıklanmış ve yıkanmış iki avuç kırık beyaz piring (dolma içi piring), piring yerine YAR. MA adı verilen yıkamp temizlenmiş ve taş dibekte kırılmış buğday da olabilir, atılarak harlı ateşe kaynatılmaya bırakılır. Fakat kaynama bağlarken hemen tahta kepece ile bir istikamette tabandan kavrama suretiyle müttemadiyen karıştırılır. Bu sırada bir avuç tuz ve bir avuca yakın kuru (varsa taze de olabi-

li) nane atılır. Konya tabiri ile yağlı yağlı kaynayıp koyulaşmağa başlayınca, suyunu almış telâkki edilerek ateşten indirilir. Burada önemli bir noktayı belirtelim: Çorba mütemadiyen karıştırmayacak olursa yoğurt ve piring (yahut yarma) toplanırverdiği gibi tencerenin de altı tutar, bu sebeple karıştırmanın önemi çok mühimdir.

Ateşten indirilen tencereden sofraya konulacak miktar çorba bir tas içerisine konur, içerisine sade yağ (şimdi sana yağı aynı vazifeyi görüyor) kızartılarak çorba üzerine gezdirilerek dökülür ve sofraya getirilir. Çorba tencerisinin altı ne olsa yine bir miktar tuttuğu için tencere boşaltıldığı zaman içerisine soğuk su konularak bir gün bekletirse bu kısım da kolayca temizlenir.

MERCİMEKLİ OĞMAÇ ÇORBASI

400 gram kadar siyah mercimek alınarak ayıklanır, güzelce bol su ile yıkanır. Tencere içerisine konarak üzerine iki parmak doluncaya kadar su dökülür.

Bir yumurta yarım bardak su ile karıştırılıp karınca başı büyüklüğünde (yani bulgur şeklinde) ufalamp hazırlandıktan sonra, kaynamakta olan mercimekli suyun içerisine dökülür. Toğa çorbasında olduğu gibi daima bir yöne doğru karıştırılacak. Durulmayacak. Yoksa hamur ile mercimek toplandığı gibi tencerenin altının da tutması ihtimali fazladır. Mercimeklerin piştiği görülünce tencere ocaktan indirilir. Arzuya göre toğa çorbasında olduğu şekilde kuru veya yaş nane atılarak tase konup sofraya getireceğiniz zaman sade yağ (Sana da olur) kızartılıp üzerine gezdirilir (yağın miktarı çorbanın bulunduğu tasan büyüklüğüne göre bir kaşık veya fazla konabilir) Sofraya getirilir.

YEMEKLER : BÖTÖM ET

Etin yağı ve iyi yerinden bilhassa ön kol kısmından (Erkek koyun olursa daha güzel olur) topluca 2 kilo kadar alınıp tencereye konur. Bol su ile yıkamp suyu süzülür. Tence-

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

rededi bu etin üzerine kaynamaya yakın hararete su dökülerek et pişinceye kadar kaynatılır. Kuzu eti olursa kaynatmadan evvel yıkayıp sade yağda kızartmadan ondan sonra pişmesi için kaynamaya koymalı. Kuzu eti taze olduğundan kaynama sırasında dağılıverir. Etin haşlanmak suretiyle piştiği anlaşılınca sudan çıkartılarak tavada sade yağın içerisinde (sana yağı da olabilir) her tarafını çevirmek suretiyle koyu pembe renk alınca kadar kızartılır.

Bu etin suyundan hazırlanmış bulgur veya piring pilavı (yaz mevsimi ise) pişirilmiş patlıcan yemeği içerisinde konarak sofraya getirilir. Düşünlerde piring pilavının üzerine konarak çorbadan sonra sofraya getirilen bu çeşit bütüm ete «Kapama» adı verilir. Patlıcan içerisinde konularak getirilen bütüm ete ise «Balyıdanlı Bütüm Et» ismi verilir. Bunu çataldan ziyade üç parmak ile koparıp elle yemenin lezzetine doyum olmaz.

YAHNİLER :

ZÜLBIYE

Eskiden ninelerimizin Zülbiye dedikleri yemeğe bugün bizler soğanlı yahni der, geçeriz. Onbeş yirmi adet kuş başı büyüklüğünde soğanın (kuru soğan olacak) başları ve sapları kesilip üzerindeki kaba kabukları alınır. Bol su ile temizce yıkınacak. Sade yağda (sana yağı da olabilir) kızartılacak (kabukları olursa kızarmaz). Tavada kızarmış olan bu soğanlar ocaktan indirilecek. Bu defa ocağın üzerine tencere konularak içerisinde kısmen yağlı 250 gram kadar kuş başı kıyma taze et eklenip sade yağda (Sana yağı olabilir) penbeleşecek şekilde kızartılıp yarım yemek kaşığı salça ekilerek üzerine dökülür. Bir miktar tuz ilavesi ile karıştırılır. Kızarmış soğanlar da üzerine konularak üstüne su dökülerek pişirilmeye bırakılır. Soğanlar haşlanıp yumuşamaya başladığı zaman ocaktan indirilir ve sofraya getirilir.

KAYSİ YAHNİSİ

250 - 300 gram kadar az yağlı, kemikli kuzu eti haşlanmak suretiyle pişirilir, hiç tuz atılmaz. Ayrıca iki çorba kaşığı sade yağ (Vita yağı olabilir) eritilip bu haşlanmış kemikli etin üzerine dökülür, 300 gram kadar kuru kayısı temizce bol su ile yıkayıp süzülür. Haşlanmış ve yağ dökülmüş az sulu kemikli

etin üzerine konur. İki çorba kaşığına yakın miktar da toz şeker dökülerek kaynamaya bırakılır.

Burada en önemli nokta et evvelce dağılıp mayacak şekilde pişmiş ise kayısı eti fazla pişirmemeli, zira kayısı dağılır. Kaysılar yumuşayıp dağılacak kıvama geldiğinde ateşten tencere indirilir, yemek tabağa alınarak sofraya getirilir.

SARI ERİK YAHNİSİ

250 - 300 gram kadar sarı eriğin çekirdeği çıkarılarak şak haline getirilir. Temiz bol su ile yıkanır. İkiyüz gram kadar çekilmiş konyan eti, yarım veya biraz fazla su bardağı piringle (Kırk olursa daha iyi) karıştırılarak yuğurulur. (Tabii piring de ayıklanmış ve temizce yıkanmış olmalıdır). Piringli et şak halindeki eriklere doldurulmak suretiyle tencereye döşenir. Bir buçuk kaşık sade yağ (Vita yağı olabilir) ilâve edilerek eriklerin üstü batabaya kadar toz şeker dökülür. Biraz da şekerle kaynatılıp ocaktan indirilir, tabağa konularak sofraya getirilir.

CALLA

Yarım kiloya yakın sarı erik henüz yeşil iken alınacak, böbrek erik yeşil vaziyette iken aynı miktar alınıp çekirdeği içerisinde olmak üzere dört tarafı bıçaklanacak, çekirdek çıkarılacak. Bol suda yıkayıp hazır edilecek. Bir baş soğan ince kıyılıp bir çorba kaşığı sade yağda penbeleşinceye kadar kızartılacak. Ayrıca yarım kilo az yağlı ufak parçalar halinde kemikli haşlanmış et ile bu kızarmış yağlı soğan karıştırılıp üzerine erikler dökülecek, yarım kaşık salça ekilip üstünde dolatılacak. Bir çay kaşığından az fazla tuz ilavesiyle yarım bardak su ile kaynamaya bırakılacak. Erikler dağılmaya yüz tuttuğu bir zamanda ocaktan indirilen calla tabağa konularak sofraya konur. Çarşıda toprak tencere içerisinde fırında pişirilen fırın callası da aynı lezzet ve nefaseti taşır.

EKŞİLİ KABAK

Halk arasında «Asma kabağı . Et kabağı» gibi isimlerle de tanınan bu yemeğin pişirilmesi şöyledir, ve Konya'ya mahsus hususiyeti de buradan geliyor.

Birbuçuk, iki kilo kadar büyüklükte asma

kabağı alınarak kabuğu soyulur, çekirdeği ortasından çıkartılır. Onar santim boyda ve iki üçer santim eninde parçalara ayrılır (doğramır). Bol temiz su ile yıkayıp hazırlanır.

Tencere içerisinde ayıklanmış ve temizce yıkanmış bir avuç nohut üzerine bir buçuk kaşık sade yağı konup yarım kilo kadar bir kaç parçaya ayrılmış kısmen yağlı kemikli et ilâve edildikten sonra evvelce hazırlanmış olan asma kabağı döşenir, kabak kat döşeneceğinden birer sıra döşenmesi bitince üzerine bir tutam kadife yaprağı, bir tutam ireyhan yaprağı, iki veya üç adet dilimlenmiş domates, bir diş sarımsak ile donatılarak tekrar kabak sıraların aynı nevale tekrar bu katın üzerine de ilâve edilir bir avuca yakın tuz saçılarak harlı ateşe konur, sakın su dökülmesin kabağın kendi suyu ile et ve kabak pişer. Yemeğin piştiği ancak etin pişmesi belli olup et pişince kabak da pişmiş demektir, tuz dökülmeden evvel ortaya boy fırındık cesametinde Limon tuzu eritilip ilâve edilir, daha lezzetli olması için koruk suyu limon tuzuna tercih edilir. Ekşili kabak sözü de buradan gelmektedir. Bu asma kabağının kurutulmuş bütüm şeklinde olanların bir tarafı açılır, içi esasen koflaştığından kaşıklık yapılır. Su tasi olur. Bu sebeple de su kabağı da denilir.

ÇULLAMA

Ayıklanıp yıkanmış ve haşlanmış iki avuç piring, ince çekilmiş yarım kilo az yağlı konyan eti ile karıştırılıp bir miktar kara biber, tuz, bir baş ince kıyılmış (çentilmiş) soğanla yuğurulur. Avuç içinde yassı köfte şeklinde sıkıştırılıp yayılır. Cızız dediğimiz parçalara ayrılmış olur. Kaynar suya atılan bu parçalar suda haşlanıp delikli düz kepece ile çıkarılıp tavada kızartılmakta olan sade yağın içerisinde bırakılır. Sulu vaziyette olduğundan yağ sıçrama ihtimaline karşı dikkat etmeli. Yahut burada diğer bir ameliye daha vardır, haşlamadan çıkarılan parçalar yumurta ve unla çırpılmış mayı bulunan kabin içerisinde batırılıp çıkarıldıktan sonra kızartılmakta olan sade yağın içerisinde bırakılır.

Tavanın ağzı daima kapalı bulundurulur. Kızarma ameliyesi bitince, üzerine maydanoz ve taze soğandan müteşekkil ince kıyılmış nevale dökülerek sofraya getirilir. Bazı semtlerde piring yerine düğü kullanılır, düğü buğdayın bulgur halinde kırılmışına denir.

Bize gelen B KİTAPLAR

* Metin AND : «Türk Köylü Dansları». Halk oyunlarımızın 1400 ü bulan çeşitlerinin bölgeleri, adları, düzenleri, anlamları, toplanması, öğretilmesi, sahneye uygulanması konuları ele alınmıştır. İzlem Yayınları: 26, Bilgi Dizisi: 2. 20x14 boyunda, 122 sayfa, 500 kuruş.

* Metin AND : «A History of Theatre and Popular Entertainment in Turkey — Türkiye'de Tiyatro ve halk dansları ile sahne oyunları tarihi». İngilizce. Forum Yayınları, Ankara. 28x20 boyunda, 134 sayfa metin, 10 sayfa bibliyografya, 80 sayfa tablo, 244 resim.

* Ender GÜROL : «Dünya Edebiyatçıları Ansiklopedik Sözlüğü — 5000 Yazar». Varlık Faydalı Kitaplar: 41. 17x12 boyunda, 520 sayfa, 8 lira.

* John STEINBECK — Orhan AZİZ OĞLU : «Alev». Roman. Dördüncü basılış. Varlık Büyük Cep Kitapları: 245. 17x12 boyunda, 88 sayfa, 4 lira.

* «Varlık Yıllığı 1965». 1964 e Toplu bir Bakış, 1964 te Sanat Hayatı, Toplu Soruşturmamız, Yılın Düşünceleri, Şiirler. Bu Çağın Yabancı Şiirleri, Hikâyeler, Toplu Soruşturmamızın Sonuçları, 1964 ün Kitapları, 1964 de Sanat ve Edebiyat Kayıpları. Varlık Yıllığı: 6. 17x67 boyunda, 552 sayfa, 8 lira.

* Hikmet DİZDAROĞLU : «Cenap Şehabettin». Hayatı, Sanatı, Eseri. İkinci basılış. Varlık Türk Klâsikleri : 17. 17x12 boyunda, 120 sayfa, 2 lira.

* GOGOL — Servet LUNEL : «Eski Zaman Beyleri ve Bir Mayıs Gecesi». Hikâyeler. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 71. 17x12 boyunda, 200 sayfa, 4 lira.

* Ziya İhan ZAIMOĞLU : «Şiirler. Şairin dördüncü şiir kitabı olan eser folklorist Naki Tezel'e ithaf olunmuştur. İçinde 46 şiir vardır. Mim Yayınları, Minnetoğlu Kitabevi, Çağaloğlu . İstanbul. 20x14 boyunda, 80 sayfa, 2,5 lira.

* Stanley L. ROBE : «Hispanic Riddles from Panama — Panama'dan İspanyol Bilmeceleri». Şifahi ananelerden toplanmıştır. Önsöz ve notlarda. Berkeley California Üniversitesi, Folklor İncelemeleri: 14. İngilizce. 26x17 boyunda, 96 sayfa, 2,5 dolar.

Hazreti Âdem'in Yaradılış Rivayetleri

Yazan : Malik AKSEL

Dinde aklın alamıyacağı şeyleri akla sığdırmak kolay olmayınca, dünya örneklerine dönülerek insanlı konulara başvurulur, mabutlar olduğundan iri gösterilir yahut Hintte olduğu gibi birkaç kollu, bacaklı tasvir edilirdi ki, ancak sayı üstünlüğü ile hayal gücü genişleyebilirdi...

İnsanın hayal gücü dünya örneklerinden ayrılmadığı gibi kutsal kitapların yazdığı cennet, cehennem konuları yine dünya misalleri, örnekleriyle sınırlanırdı... Peygamberlerin yaşayışları da buna benzerdi. Fütüvvetnamelerde «Hi. Âdem Cebrailden el değirmeni getirtti, buğday öğüttü ve topraktan sağ eyleydi, ekmek pişirdi, ekmeçilik Âdem peygamberden kalmıştır. Hamurkârlık, Kâlun, ki Âdem peygamberin dördüncü oğlunun oğludur», diye bahsedilir.

Bütün bunlar köy hayatı süren insanların işleridir, insanlığı gördüklerinin, tasavvurlarının üstüne çıkamıyor, yalnız ölçülerde bu farklar değişebiliyor, hepsi bu kadar.

Geleneklere göre her eski, Âdeme dayandığı gibi, her şeyin kökünün Âdemde olacağı düşüncesi ister istemez insanları bu yolda sanat, edebiyat ve folklor alanına iter. Her eskiyi Âdemden başlatma geleneği sâde dinin değil, halk inanışlarının bugüne ulaşmış bir geçididir.

Halk inanışlarına göre ilk insanın yaratılışı da böyledir. Nitekim bazı elyazması, taşbasmaları eserlerde Âdem'in yaratılışı şöyle özetlenebilir: «Haktaala Âdemi altmış türlü topraktan yarattı. Eğer bir türlü topraktan yaratsaydı, insanlar, birbirlerine benzeyeceklerdi. Şöyle ki Âdem'in başı Türkistan toprağından, gözleri Beytülharem toprağından, yüzü Kâbe toprağından, kulakları Turisina, alını Medine, dudakları Berber, dili Buhara, dişleri Harzem, boynu Hutun, kolları Yemen, parmakları Hitay, göğsü Horasan, karnı Irak, arkası Beytülmukaddes, zekeri Hindistan, hayaları Konstantaniyye, uylukları Hemedan, dizleri Kırım vesaire...den yaratılmıştır.» (*)

Ayrıca gözleri İbret nuruyla, alını sücud nuruyla, dili zikir, dudağı tesbih nuruyla, göğsü iman, dizleri rûku, gönlü tevhit, sakalı tazim nuruyla yoğunuldu. (**)

Yine Mirat-ı Makasit adlı eserin der be-

yanı fitret-i Âdemiyet kısmında «ol!» diye Tanrı fermanı işidilince cümle varlıklar yaratıldı, Hak taala Âdem'in toprağını ayrı ayrı yerlerden aldırdı. Topraktaki renk sebebiyle Âdem oğulları kimi beyaz, kimi kırmızı, kimi sarı, kimi karadır. Otsuz, çimensiz yerlerden alınanlar köse, sakalsızdırlar, çayırli, çimenli yerlerden alınanlar sakallı, kılıdırlar.

Âdem'in yaradılışından önce Şeytan yüzüne, doğudan batıya ayak basmış ve çignemiş, amın bastığı yerden alınan toprak kötü, basmadığı yerden alınan toprak hayırlı toprak olmuştur. Bu toprağın 40 gün yoğunulması tedriğ ve hikmete işaretir. 40 yıl güneşe karıştı konup güneşin nuru ona aksetmiştir. Nebilerin çoğuna ilâhi vahyin 40 ncı yaşta gelmesinin sebebi hikmeti budur. Nitekim fağfur toprağı 40 yıl terbiye olmadıkça o değeri bulmaz, öd ağacı da böyle 40 yıl toprakta terbiye olur... Bektaşî tarikatında mücerred takımının kırkım aşmayanlardan, 40 gün çile çekmeyenlerden ne ikrar, ne de kulaklarına menkuş küpe takılır. İşte böyle Âdem'in sureti levhine sıfat-ı ilâhi nakş olundu. Her güzellik onda tamam oldu. Oldu amma velâkin bu güzel esere 39 gün gökten gam yağmuru yağdı, kırkuncu gün bir damla ferah yağmuru damladı ve Âdem'in toprağı gam yağmuru ile yoğunuldu.

Dertli'nin :

Bütün dünya benim olsa gamım gitmez nedendir bu

Ezelden hak-ı gam ile bina olmuş bedendir bu Sözü unutulmaz.

Bu oluş ve doğuş hikâyesinde Âdem'in, Âdem oğullarının kaderi gizlidir. Dünyaya gelirken hiçbir yaratık ağlamazken insanlığı göz yaş döker. Çünkü dünyaya gelmekle Âdem peygamberin acısını duyar, üzüntü çeker...

Yine bundan olacak ki, yalnız insanoğluna Tanrı gülme denen geçici teselliyi vermiş, onunla oyalanmış, üzüntüsünü gidermiş, avunmuş...

Kimi din kitapları Âdem'in cennette yasadığı tohumu, yani buğdayı yediği için sarardığı, solduğu, buğday benizli oldu, günahı yüzüne vurdu, derler. Fakat bu Âdem'in günahı değildi. Onun suçu Havva yüzünden olduğu için (erkeklerin

ARAŞTIRMALARI

günahı kadınlardan sorulacak) diye bir söz var. Yani insan bekâr olduğu zaman cennette evlenince de cennetten çıkmıştır. Bundan çıkan mâna «evlenmekle dünya evine girileceğidir... Halk biraz da bunu böyle anlar.

Bütün bunlar insanoğlunun her türlü dünyaya nimetlerine rağmen «oh!» diyemeyişidir. Onun sık sık tekrarladığı «Ah, of!» tur, «Of!» ise şeytanın adıdır. İnsan of demeye görsün, hemen tepesine çıkar, onu çileden çıkarır, derişlik yolundan ahkor.

★

Eski ismi-haller Âdem'in topraktan yaratılışını yazarlarken bunu fazla uzatmazlar.

Halbuki Şeyh Safî'nin nasihatnamesinde; Hak, Cebrail'e yer yüzünden bir avuç toprak getir der, bu toprak Od, Su, Yel ile karıştırılıp hamur yoğunulur, ol kandil (!) deki vücudu benzer bir vücut tasvir edilir (!). Bu nura benzer tasvir melek dürter, suret Haktaala'nın izniyle meydana gelir, melekler ona secde eder.

Böylelikle batını inanışların, hatta eski dini kalıtların müslümanlığa girdiğini görürüz...

Bütün insanlar Âdem'den türedikleri halde Âdemi dedelerinin dedesi sayar. Onu başka uluslara mal etmek istemez. Başta İbraniler Âdem'in İbrani olduğunu söylerler, çünkü on-

larca İbraniler Tanrı'nın en üstün kullarıdır. Bunu kendileri tarafına geçen Suriyeliler de Âdem, Havvayı benimsediler. Defineler Mağarası adındaki eser de Âdem, Havvayı Suriyeli saydı. Bu düşünce Arablarda daha aşırı bir yol aldı. Onlarca cennetin kapıları Arabistanda ve cennet dilinin Arapça olduğuna göre Âdem'in Arap olması ihtimali çoktur. Nitekim Kâbeyi ilk yapan da Âdem'dir. Bunu Kısas-ı Enbiyalar da yazarlar.

Şiilere göre en kutsal toprak Kerbelâ toprağı olduğu için Âdem bu topraktan yaratılmış, Nuhun gemisi de bu topraklar üzerinde yükselmiştir. Bu kutsal topraktan namaz mühürleri yapılır, ona secde edilir. Bu toprakta muharrem'in onuncu günü oruç bozulur.

Yalnız müslümanlar değil, Hristiyanlar da Âdem ile Havvayı paylaşmada adeta yarışmışlardır. Bu yolda Rönesansta din adamları, ilâhiler hatta bilginler bu işe karıştı. Rudbeck, Âdemle, Havvanın İsveçli olduğunu iddia etti, İsveçin yanında Norveç de bu yolda aynı iddiada bulundu. Âdem'in Norveçli olduğunu öne sürdü. Maclean adında bir İngiliz de 1821 tarihinde yazdığı bir kitapla Âdem'le Havva'nın Hebrid adalarına indiğini, Galli olduklarını bildiriyordu ki bunun en önemli sebebi buradaki toplumun çoğunluğu Âdem adını alışıdır. Macarlar da Âdemi Macar olarak görüyorlar. Hatta 1840 ta Stephan-

Dertli'nin bir beytini ihtiva eden ve Türk - İslâm Eserleri müzesinde bulunan bir levha.

adında bir zat bu durumun Budepeştedeki nüfus kütüğünde kayıtlı bulunduğunu bazı belgelerle ispata kalkmıştır.

Doğuya gidince durum değişmez. Hindliler Adem'in Serendip'e indiğini, ayak izinin burada bulunduğunu söyleyerek Hindli saymışlar. Çinliler de Adem'in Çinli olduğunu beri sürmüşlerdir. 1914 de bir kitap yazan Tse Tsan Tay adında Çinli bir bilgin, cennet bahçelerinin Çin Türkistanında olduğunu Ademle Havvanın birer Türkistanlı sayılacağına açıklamıştır.

Ayrıca dil araştırmaları yapan Hacı Mehmed Sükuhi adında bir Azeri Türk de halk geleneği ve inanışlarından faydalanarak şu sonuçlara varıyor: Adem cennetten kovulurken Türkçeden başka dil bilmediğinden Cebrail tarafından ona Türkçe hitap edilmiştir. Nitekim önce Adem babaya cennet katından ayrılmaya için meleke :

«Ya Adem uhruc minel cenne», demiş. Adem anlamamış, başka dillerde söylemiş, yine anlamamış, sonunda Ulu Tanrı meleğe «Benim kulum Türkçeden başka dil bilmez, git ona Türkçe söyle» demiş, meleke te:

«Hey Adem haydi git buradan», deyince, Adem de Havva ile cennet penceresinden kendilerini dünyaya atmışlar.

Böylelikle Hacı Sükuhi bu incelemesinde ilk peygamberin Türk olduğunu ortaya atmış.

tadır.

Şecere-i Türki de Adem'in toprağının Seyhun, Ceyhun vâdilerinden alındığını, buna sebep olarak ta burada en iyi balığın bulunduğunu söyler.

Her millet Ademi kendinden saydığı gibi, her mezhep, her tarikat te böyle Ademi kendi çevresinde görmek ister. Bektaşilerde Babalık rütbesi en büyük rütbedir. Bu rütbe Adem babadan kalmadır. Dünya gösterişinden uzaklaşmak, Adem Baba gibi yaşamak tarikatın amacıdır.

Eski bir Bektaşidir Adem baba
Ki dest-i pâki pençe-i Âî'î Abâ

Yine böyle Ahiler Ademi ilk Ahi olarak görmüşler, fütüvvetnamelerin kayıtlarına göre şed (yünden bir çeşit kuşak) bağlayan Adem olduğuna bakılırsa «Ahi» dir. Bazı yazma kitaplarında çocukça resimlerin altında «hâza Adem Saîyullah» kaydı görünür. Bunlarda çıplaklık belli değildir... Daha doğrusu müslümanlıkta Adem çıplak olsa da onun bir tekva örtüsü vardır... Peygamberlerin resimleri «nikah — örtülü» yapıldığından Adem, Hristiyanlarda olduğu gibi düşünülmemiştir. Burda da tesettüre riayet edilmiştir.

(*) Cafer-i Sadıktan.

(**) Tarif-i Beyan: Ademiyyet, Makalât: Şerif Münkâr H. Bektaş-ı Veli.

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlüğü'nün

Yeni Telefon Numaraları :

SANTRAL : 27 66 00

" : 27 66 01

Şeyh Şamil ve Oyunu Meselesi

Yazan : Nejat BİRDOĞAN

Yunan mitologyasından Oğuz destanlarına kadar çeşitli ırk ve inanışların at oynattığı Kafkas eplerinde, Dağıstan Bölgesinin GİMRİ köyünde h. 1212 yılında (1796) bir çocuk dünyaya geldi. Çocuğa Şamil adını verdiler. Çok genç yaşta akrabaları arasında sivrildi. İki metreyi aşan boyu, şahane kılıç kullanışı ve çok güzel ata binişinin yanında emsalsiz zekâsı ve dini kültürüyle göze çarpıyordu.

Kafkasyanın ihtilâl rehberi ve kahraman imamı Mansur'dan sonra imamlık ve önderlik Gazi Muhammede geçmişti. Şamil, ilk büyük kâhramanlık imtihanını işte Gazi Muhammedin yanında verdi. Gimri, Kafkas özgürlük savaşının fikir kaynağı idi. Bu kaynağın müdafaa-sında Şamilin şahane bir korkunçluğa sahip olduğunu efsane ve tarihler söyler. Bu müdafaa-dan sonra Gazi Muhammed ile Şamil bir ihtilâl kanunu ile Gimriyi ve Dağıstanı idareye başladılar.

Gimrinin ilk muhasarasında perişanlığa uğrayan Rus orduları bu defa korkuk bir intikam için KLUK VON KLUGENAV isminde bir kumandan idaresindeki kuvvetli bir fırka ile saldırdılar. Savaş günü Gazi Muhammed bir rüya görmüştü. Kalkınca Şamille «Benim artık sonum geldi. Ama sen, daha 30 sene zaferden zafere koşacaksın» demişti. Dedikleri aynen çıkmış ve kendisi o savaşın ilk gününde şehit düşmüştü. Şamil, büyük mürsidinin intikamı için bir dev kesilmişti. Her yanından yaralar ala ala bir kartal gibi çarpışıyordu. Bu ara biraz da kendisinin sebep olduğu ağır bir süngü yarası aldı. Artık dayanamadı. Gecenin karanlıklarında o ağır yaralarına rağmen bir gölge gibi sıyrıldı gitti. Gimrinin yürekli kahraman müezzini Muhammed Ali, Şamil'i takib etmiş onu bir mağaranın derinliklerinde saklamaya muvaffak olmuştu. Şamil, komada 25 gün yattı. Kalktığı zaman duyguları çok daha keskin, kini çok daha fazla idi. Artık imamlık onda idi, Şeyh Şamil adıyla dini liderlik kisvesini taşıyor ve bu kisve altında Kafkasyada mülki ve askeri bir idare yerleştirmeye çalışıyordu. Adamlarını her tarafa göndererek oralarda da ihtilâl bayrağını yerleştiriyordu. Bu sıralarda Çar, kendisini Rusya'ya çağırarak büyük bir paye ile, Kafkasya kralı-

lığı ile taltif etmek istedi. Şamil, acı bir dile bunu reddetti. Çar, artık Kafkas tehlikesinin Rusya için en büyük tehlike olduğunu anlamıştı, General GOLOVIN kumandasında Kafkas ordularını Şamil'e karşı yolladı. Ahılgoş ve Sürhay Kalelerinde iki ay devam eden kahramanca korunmadan sonra kaleler sustu. Başta, Şamilin kendisine yaraşır hacısı Meshe-du Banu, peşinden yavrularıyla diğer Türk anaları kendilerini kale duvarlarından atarak intihar ettiler. Şamil, gene kaçmağı başarmıştı. Ne var ki bu defa 8 yaşındaki oğlu Gazi Muhammed'i sırtına bağlamış ve intikam fikrini gönlünden çıkarmaz olmuştu. Bu intikam çok acı oldu. 1842 yılında general GRABE komutasındaki Rus ordularını Çeçenistan ormanlarında son kişisine kadar kılçtan geçirdi. Şamilin artık öni alınamıyordu. Kumandanlarından Hacı Murat, Temürhan Şura kasabasını basarak perişan ediyor, oğlu Gazi Muhammed Gürcü prensinin karısını ve baldızını kaçıyordu. Bunlar Şamilin Ruslar elinde bulunan oğlu Ahmet Cemalettinin kurtulması için yapılmıştı.

Şamil, bu sıralarda Sultan Mecide bayvurmuş Türk ordularının derhal Kafkasyaya girmesini istemişti. Nedense bu yapılmadı. Şamil, artık Kafkasyaya iyice saldıran Ruslarla başbaşa bırakıldı. Rus çarı Aleksandr, en iyi kumandanlarından Mareşal Baryatinskiyi Kafkas umumi valiliğine tayin etti. Baryatinski, sayısız asker ve para ile Şamilin üzerine yürüdü. Kafkas kuvvetleri yorgundu, açtı. Gene de kahramanca bir karşılık gösterdiler. Ne yazık ki mücadelenin sonu gelmişti. Şamil, bu Dağıstan topraklarının eşsiz aslanı, bu ölmez isim, 25 ağustos 1859 yılında GUNIB dağında Türkiye'ye gitmek şartları kabul edildiği için teslim olmaya razı oldu. Kumandan, Şamil'i oturarak karşıladığı işi sonradan Çar tarafından cezalandırılmıştı.

Şeyh Şamil esarete 11 sene kaldı. Ruslar kendisine Türkiye'ye gitmek için verdikleri sözü tutmamışlardı. 1870 yılında Mekkeye gitmek için izin aldı. Türkiye'ye geldi. 74 yaşındaki bu TÜRK ASLANI son derece kederli idi. Hatta İstanbul'da padişah Sultan AZİZ'e bile sitem etti. Kâbeye gitti, Orada aynı yılın

25 zilkade'sinde öldü. Son nefesinde ailesini yanına toplayarak «Türklüğünüzü unutmayın. Türkiye'yi düşünerek hareket edin. Kafkasya Osmanlı padişahıdır. Kurtarıp sahibine teslim edin» demişti. Mezarı RAZA.T-ÜL CE.NAN'ın karşısındadır.

Yukarıda adını saygıyla anıp hayatını kısaca anlattığımız ŞEYH İMAM ŞAMİL'in folklor konularını ilgilendiren çeşitli efsane olaylarından başka bir de son 20 yıldanberi yazı alanlarını dolduran, adını taşıyan bir oyunu vardır.

Bilhassa İğdir ve Kars dolaylarında aşağı yukarı her düğünün baş oyunu sayılan her oyuncu gencin bilerek oynamak istediği bu oyun bazı yerlerde Şeyh Şamil, bazı yerlerde Kazaska, bazı yerlerde de kısaca Şamil oyunu adını taşır.

Karşı ve İğdirli gençlerin (Türk oyunları dünya çapında bir isim yaptıktan sonra) üzerine iyice düşüp işledikleri bu oyun iki şekilde oynanır.

Birincisi, tek oyundur. Oyunu güzel oynayan kimse çalgının ritmine uyarak, önce ağır bir melodi ile kıvrınmağa başlar. Bunda bir diz çöküş ve ellerle yakarış havası ağır basar. Oyuncu sonradan çalgı ile beraber coşar. Çeşitli ayak figürleriyle beraber sahneyi dönmeye başlar. Oyuncunun kişisel üstünlüğü bu oyunu çeşitli yönlerden seyredilir hale getirir. MUMLAMA, TABAN - BURUN, ÇAPRAZ, SAĞ - SOL, gibi çeşitli isim alan ayak oyunları bunda vardır. İfadesinde ise bir sevinç ve şükran hissedilir.

Oyunun ikincisi gene tek adamla başlar. Gerçi son zamanlarda gençlerimiz bu tek adamı bayanlardan seçiyorlarsa da ötedenberi bu işe başlayan erkek bir oyunculudur. Tek oyuncunun ilk oyunda söylediğimiz çok ağır yalvarı sahnesinden sonra birden coştugu ve sahnenin çeşitli yerlerinden kendisine katılan figüran oyuncularla gösterisine bağlandığı görülür. Ağırılık kendisindedir. Yukarıda isimlerini saydığımız hareketleri baş oyuncu, her oyuncuyla ayrı ayrı yapar. Seyircilere paralel bir saf duruşundan sonra gereği, ne göre yuvarıak bir şekil de verilir.

Bundan yıllarca evvel 1942 yılında, Halk evlerinin 10. kuruluş bayramında Ankarada bir halkoyunları festivaline katılan Kars oyuncularının akordeon çalgısını o zamanki folklor / ÇALGI yetkilileri uyarmış ve reddet-

mişlerdi. Şeyh Şamil oyununun Türklerin folkloruyla ilgisi olmadığına dair ilk itiraz böyle çıkmıştı. Sonradan Karsın değerli oğullarından Kirzioğlu M. Fahrettin bu oyunla ilgili araştırmalarını sonuçlandırmış ve oyunla gerçek folklorumuzun ilgisi olmadığını söylemişti. Bu fırtınalar yarattı, Karşı gençler ayaklandılar. Sayın hocamızı kınadılar, yerdiler. Adeta onun Şeyh Şamil'i Türk saymadığı kanısına kapılıp Hocamızı uğratmadıkları yalnızlık kalmadı. Kirzioğlunun bu alandaki devamlı yazılarına Karstan M. Metin Ören, Fazıl Şıktaş, Selahattin Kılıç ve Mahir Baranseli yazılarla ve beyanatlarla karşılık verdiler. Kars'ı neredeyse ikiye ayırma yoluna sokan bu karşılaşmalara bir son verileceği şüphelidir. Esasen Kirzioğlunun iddiaları da bu yerden çok, pekçok ilerdedir. Bu iddiaları yazımızın sonuna bırakarak biz bu alanda şimdiye kadar yazılmış ve söylenmiş olanlara bakarak bir derleyip toparlama ve sonuç çıkarma yollarına girelim.

Bu satırların yazarı doğduğu büyüdüğü yerlerde oynanan bu oyuna bakarak bu uğraşlara yabancı kalamazdı. Kaldı ki amatörce bile olsa tuttuğumuz bir folklor alanında bu konuyu çalışma dışında bıkaramazdık. İçten söyleyelim ki konu, istismar edilmiştir. Hatta ve hatta, Karsta, Kirzioğlunun ve bizlerin istemediğimiz bir şekilde politikaya ve aşiret davası güdenlerin işine de yaramıştır. Bu çirkin olayların sona ermesini söyleyerek ayırmaya başlayalım.

1 — Bize göre Şeyh Şamil adını taşıyan bu oyunla Türk folklorunun hiçbir ilgisi yoktur. Bunu şu şekillerde açıklayabiliriz.

A) Bu adı taşıyan oyun Türk Folklor çalgıları olan saz ve davul zurna ile çalınmaz. Oyun akordeona göre bestelenmiştir. Her ne kadar Fazıl Şıktaş «bu oyun en iyi kopuzla çalınır» demek istese de, Şıktaşın kopuz hakkında hiçbir şey bilmediği muhakkaktır. Bilse idi, üç köşe ve üç telli olan bu Ortaasya Türk sazının bugünkü bağlamalar ve tarlardan daha mükemmel olmadığını söylerdi. Kaldı ki Şıktaş, Narinkale gazetesinde yazdığı seri makalelerinde «Türkler Azerbaycana gelmeden önce kopuz çalarlardı. Demek ki Şamil oyunu kopuzla daha iyi çalınır» demekle Şamil oyunu ile Ortaasyadan göçler arasında bir zaman bağıntısı kurmak istemiştir ki güllünc olmuştur. Akordeon, 1827 de C. Buffet tarafından icad edilmiştir.

Haekel'in phsharmonica'sının tekâmül etmiş şeklidir. Rusçaya bu tarihten sonra geçmiştir. Ruslarda «H» olmadığından yerine G konularak «Garnion» diye adlandırılmıştır. Kialâ bizim Artvin yöremizde, Rus işgalinin etkisinde olarak fisgarmon adını taşır. Akordeon ve klarinetin, Türk müziğinin ruhunda bulunan yarım ve çeyrek sesleri çıkarmaması bu iki çalgının bizim öz ezgilerimizle ilgisi olmadığını da gösterir. Esasen folklorun A'sından Z'sine kadar yerli olması gerek ve değer taşır. Öyle ise ancak Şeyh Şamilin yazını başını aldığı bir zamanda Kafkasyaya değil de Rusyaya girebilmiş olan bir çalgıyla oyun oynaması ne dereceye kadar doğrulukla kabili telif olabilir.

B) Gene Narinkale gazetesinde Fazıl Şıktaş, Büyük Şamilin bir cenge çıkmadan önce camie kapanarak kapılarını kapatmasından ve yanına kimseyi almamasından konu etmekte ve demektedir ki, «Şamil, cami kapılarını kapattırdıktan sonra secdeye varır ve ilham beklerdi. Adamları da bu sırada kapıda bekletirdi. Eğer ilham gelirse sevinerek çıkar ve bu oyunu oynarlardı.» Bu cümleler baştan aşağı uydurmadır, yalandır. Bir kere Şeyh Şamil gibi eşsiz bir asker, müllüki ve dini lider herseyden evvel «camie ben girince başkası girmesin» der gibi bir halle kendisi girip kapıları kapattırır. Sonra Hazreti Muhammet bile savaşta gitmeden önce istihareye yatmazdı. İstihare, islâm inancınca yasaktır. Osmanlı İslâm tarihinde savaşta önce dua vardır. Öyle ilham bekleyişe rastlanmaz. Kaldı ki, farzedelim Şamilde bu olsun. İlham olumlu olursa oyun oynanması da nereden çıkıyor. Kars'ta bize karşı direnen gençlere şunu hatırlatalım ki Şamil, zannettikleri gibi ŞİYE (şii/ŞİA) değil de düpedüz SÜNNİ kaidelerden çıkan bir tarikatın (NAKŞİBENDİLİĞİN) lideridir. Nakşilikte saz ve oyun yasaktır. (SU gazetesinde bu konuyu incelediğimizi Fazıl Şıktaş ve diğer karşıtar bilirler.) Bir diğer yazar da Şamilin iki oğluyla İstanbula gelirken iki oğluyla bu oyunu vapurda oynadığını söylemişti. Her türlü resmi kayıtlardan uzak bu söylenti, Şamil gibi bir Dağıstan aslanının vatanından ayrı düştüğü zaman uğradığı sonsuz kederden habersizliğin sonucudur.

C) Şamilin oyunu tarih alanına ilk çıktığı zaman MOLİVTA / MALİTVA ŞAMİLİ adını taşıyordu. Şamilin duası adını

taşıyan bu oyunda Şamilin «LAILAHE İL-LALLAHU» diye başlayan ünlü zikri Rusça olarak 4 defa tekrar edilmektedir. Sonradan oyuna Şeyh Şamil adı verilmiştir. Şunu eklemek isteriz ki, KARS ELİ dergisinin birinci sayısında M. Metin Ören, «bu oyunla Malitva Şamila arasında fark vardır.» demişse de bu sadece kendimizi teselliden ibarettir. Şöyle bir örnek verilir, Doğunun bir Köroğlu oyunu vardır. Hani,

Bir hışmınan geldi geçti
Kızıroğlu Mustafa Bey.

Dizeleriyle başlayan türküyle oynanan oyun. Şimdi bu oyunu Ruslar alsın da aynı figürleri biraz ağır ağır alarak oynasalar. O oyun Rus oyunu mu olur? M. Metin Örenin aldığı Şeyh Şamil oyunuyla ilgili mısralar çok sonradan 1934 de M. Sadık Aran tarafından müziğe göre uydurulmuş vezinsiz mısralardır. Tıpkı Mevlâna peşrevine Ziya Paşanın,

İç bade güzel sev var ise akl ü şuurun,
Dünya var imiş ya ki yoğimış ne umurun.

Beytinin uydurularak peşrevin meyhaneye havasına çevrilmesinde olduğu gibi eklemelerdir. Oyunun başlaştığının izahını, karşıtarlarımız yapamazlar. Bu açıklamayı bizler yapacak olursak şunu dememiz gerekir. Bu ağır başlaştığı yukarılarda da işaret ettiğimiz gibi bir yalvarış sezilir. Bu, esasında bu gaye ile yapılmıştır. Şamil 1859 yılının 25 ağustosunda GUNİB de esir alan RUS mareşali BARYATİNSKI'nın önünde Büyük Türkün eğilmesini ve şefaata dilemesini canlandırmak kasdıyla yapılmıştır. Bunun tarihine aşağıda dokunacağız. Yani Baryatinski (veya BARATOF) Bizim Şamilimizden daha büyük bir payeye eriştirilmiş oluyor. Diz çökerek (tek diz üzerinde) el ağıp yakarış İslâm ibadetlerinde yoktur. Sonra daha ziyade bir buhran havasını alan bu başlaştığı Şamilin kutlu ruhunun tenezzül edemeyeceği bir eğilim vardır. Kafkas oyunlarında diz çökme olmadığını da folklorcu geçinenlere anlatalım.

D) Oyun tarih olarak 1909 yılının 25 ağustosunda başladı. O tarih, Ruslarca Kafkasyaya Rus ayağının basışının 50. yıl dönümü idi. Ruslar o yıl birkaç sene önceden hazırladıkları bir töreni GUNİB kasabasında yaptılar. Her alanda; tarih, askerlik, folklor, müzik, şiir vs. vs. alanlarında bu konuya dokundukları gibi Tiyatro alanını da ihmal etmediler. Hacı MURAT'ın Dağıstandaki Rus-

ların askeri harekâtının merkezi olan TEMÜRHAN-ŞURA kasabasını basıp darma dâğın ettiği başta söylemiştik. İşte bu Temürhan-Şura kasabasından bir Rus/yahudisi Malitva / Şamila (Şamilin Duası) isimli bu oyunu yaptı ve besteledi. Bu oyunu iki kısımda incelemek mümkündür. Birinci kısım yukarıda dediğimiz yalvarış kısmıdır. O kısımda Şamil Baratofa yalvarmaktadır. Bu kısım bittikten sonra yani Şamil affını uyduktan sonra kendi yüksekliğini ve yüceliğini belirten figürlere geçmiştir. Burada Şamiin gerçek değeri verilmiş ve bununla da «Bak biz Rusuz amma sizi de en az kendimiz kadar seviyoruz ve değer veriyoruz.» demek istenmiştir.

E) Çok değerli Hocam Fahrettin Kırzıoğlu bana gönderdiği mektuplarda bu konuya olan yakınlığını bildiği için bazı isimler verdi.

Bu isimler arasında Dedelerin bu isimde ve bu şekilde oyunda hiç ilgisi bulunmadığını ve esasen yukarıda söylediğimiz Nakşibendi yolağı mürsidi olan bir kimsenin o oyunla ilgisi olmadığını bildiren ve bunu döne döne söyleyen torunları Said Şamil ve Naciye Şamil var. Naciye Şamil Hanımefendi İstanbul / Fatihte Feyzullah Efendi sokak No. 15 de oturmaktadır. Telefon numarası 212997 dir. Bu konu en yetkili olarak kendisinden sorulabilir. Ayrıca Kuyumcu Meskukat mütehassısı olup «Dağistan ve Dağistanlılar» kitabının yazarı Şerafeddin Erel Beğ (ki «Biz 1909 da Günübe kan ağlarken Ruslar Malitva/Şamila oyununu tepinerek oynuyorlardı. Ne Dağistanda, ne de Şamilin boyu Avarlar içerisinde böyle bir oyun yoktur.» demektedir.) ve Gazi Kumuklu Sultan KUMUK zikredilebilir.

F) Türk müzik ve oyun folklor yetkililerinden olan Halil Bedi Yönetken, Abdülkadir İnan, Gültekin Oransay gibi şahıslar da bu oyunun müzik ve ritm bakımından Türk folkloruyla ilgisi olmadığını söylemektedirler.

Yukarıda bazı noktalarda bizim olmadığımız tesbite çalıştığımız bu oyunun yayılış sekiine göz atarsak bunları dememiz gerekir.

Çarlık Rusyasının bizim Hamidiye alaylarına benzeterek Dağistan ve Azerbaycan Türklerini toplayarak meydana getirdiği «GORSKI/DAĞLI» alaylarında ZATI askerlik yapan bazı kendini bilmez kişiler Rus kazak alaylarına mensup kimselerin vezneii

kerkezalarını giyerek köylerine kentlerine döndüklerinde bu Molitva/Şamila oyunu ile beraber o kılığı ve lezginka modasını getirmişlerdir. Bu gibi kimselerin isimleri de özel olarak sormak isteyenlere mektupla taraftımızdan bildirilecektir.

Şimdi :

Sonuç olarak gene Narinkale gazetesindeki Fazıl Şıktaşın bir komik cümlesine dokunmak isteriz. «Kabardinka, Kazaska, Lezginka, Naur gibi Şamile benzeyen Türk oyunlarının isimleri arasında Rus oyunu yoktur.» diyen Yazarı «Ya bu şekilde isimler hangi Türk lehçesindedir?» sorusuyla karşılamak gerekir.

Bu satırların yazarı da 31 senesini doğduğu topraklar olan Kars ve Iğdır üzerinde geçirdi. Kars'ta ve Iğdır'da son yetişen gençlere kadar kendisini (Azeri, Gagazlı Şiye veya Ecem) diye biliyor ve söylüyordu. Koskoca bir Türk Irkının diğer 68 vilâyetini Osmanlı olarak bilip de Kars ve ilçelerini Anadolu bütünlüğünden ayırmağa kimselerin hakkı yoktur. Yıllar ve asırlar yılı her önüne geçilen fırsatta bizlerden maddi, manevi birşeyler koparmağa çalışan RUS politikasının hedefi de budur işte. Azerbaycanın büyük kitlesini, Kafkasyanın hepsini elinde tutan ve bugün sureti haktan görünerek onların koruyuculuğunu yapmağa çalışan Kuzey DÜŞMAN/KOMŞU'muzun bu emellerine biz de kendimizi Gagaz'lı göstererek farkında olmadan yardım etmiş oluyoruz. Kaldı ki bugünkü RUS Yayılma politikası da bu şekilde kendini göstermektedir. Azerbaycan melodilerine uydurarak «GOLKHOZ'un veya MENDEDİ/ı» redifli türkükleri buna örnektir. Türk folkloruna bunu da dahil etmeye kalkarsak kendi kökümüze kendimizin balta vurduğunu söyleyelim.

Folklorumuzu hissi çarpınışların dışına çıkararak tarihle atbaşı yürüttüğümüz zaman işler doğrulaşacaktır. Son olarak Karslı eskilerden olup da Rahmetli Atanın Karsa gelişini iyice hatırlayanlar ve bilhassa içlerinde çalgı ve müzik ustalarından Akçaylı ve Aras ailelerinden duyduğumuz «Hoş gelişler ola Mustafa Kemal Paşa» oyun ve türküsünün de Rahmetli Atatürk'le o zaman ilgisi olmadığını söyleyelim. Bu konuyla dolup çalıştığımız günlerde Fahrettin Bey Hocam beni aydınlattı. Yavuz zırhlısıyla Batuma giden Enver Paşaya bir Ermeni bestekârının

Masallar :

Keloğlan'la Deniz Aygırı (*)

Derleyen : Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

Bir Mehmed Ağa, bir de onun üç oğlu varmış. Adamın yalı kıyısındaki bağına ziyan gelmeğe başlamış. Sebebini öğrenmek istemiş. Göndermiş büyüğü, bir iş çıkaramamış. Ortanca da öyle. Derken Küçük almış tüfeği, gitmiş. Gece yarısı deniz - aygırlarının çıktığını görmüş.

Bu küçük oğlan «Kel»miş. Keloğlan katarsam, vursam, öbürleri kaçacak. Bunları sağ yakalasam iyi olur.» demiş kendi kendisine. Gelmiş babasına. Hep beraber bir akıl düşünmüşler. Açmışlar bir kuyuyu, dökmüşler içine katranı. Sonra aygırlar gelmiş. Sondan gelen üç aygır batmış kuyuya. Yakalamışlar, getirmişler eve. Bağlanmışlar aygırları beslemeğe.

Büyük oğlan demiş ki «atlarımız var. İstanbul'a ticarete gidelim.» Hep birlik yola çıkıyorlar. Keloğlan'ın atı. «hele kardaşların gütsün, sen beni kırk gün çayırda» diyor. Büyüklere gider dursun, Keloğlan kırk gün çayırdayor atı. At, «hazır ol Keloğlan» diyor, yolcu yolunda gerek çıkıyorlar yola. Yum gözünü, aç gözünü, kırk gün önce çıkan kardaşlarına kavuşurlar. At, Keloğlan'a, «yola bir gün sonra çıktık» deyiver kardaşlarına, yolda.

Derken üç kardaş diyor bir kemik bulmuş. Dile gelmiş kemik: «Beni alan pişman, almayan pişman» demiş. Keloğlan, ben alacağım, demiş. Kemik almış.

Derken üç oğlan İstanbul'a gelmiş. Bir ağanın yanında tavlaç durmuşlar. Bir gün Kel'in hatırına kemik gelmiş. Cebinden çıkar-mış. Şavk vermiş kemik. «Artık gaza para vermeyem» demiş Kel. İstanbul'da para da bi-

(*) Bu masal, 1940 yılında Hafik'li Mehmet Ali oğlu Hüseyin Kayhan'dan alınmıştır.

İthafı imiş (Yavuz zırhlısının hatıra defterinde bu yeriyile, jürduyla vardır) demektedir. Bu durumda da Enver Paşanın eskisini Ata-türk'e giydirmekle her iki ruhu da acıya sevk etmiş olmuyor muyuz?

Kars oyunları üzerinde esash bir ayaklama ve düşünme zamanı gelmiştir. Bir hemşehrileri olarak bu konuda karşımıza dikilenleri fevri hareketlere değil de, mantıklı davranmalara saygıyla çağırıyorum.

riktirmeğe başlamış. Memlekete, babasına gönderirmiş. Kardaşlar, Kel'in para göndermesinden hoşlanmamış. Babası da bizim Keloğlan hırsız oldu sanmış, istemezmiş parayı.

Kardaş olacak herifler «Kel» i öldürmek istemiş. İstanbul'u ağaya «Bunda bir kemik var, hangi odaya koysan şavk verir. İste o» dan» demişler.

Ağanın 30.40 odası varmış. Hepsine birer kemik istemiş Kel'den. Kel ne yapsın bulmazsa boynunu gidecek. Üç gün müsaade istemiş. Ağa bir hafta izin vermiş.

At, bir düşünmüş, iki, derken üç düşünmüş, sonra çıkınklar yola, kemik buldukla yere gitmişler.

Derken at demiş ki «Şimdi benim karnemü yar, içine gir» demiş. Gökten iki kuş incek, bağladı mı barsaklarını yemeğe, tut dışını. Kuşun erkeği «İnsan oğlu, eşime neye ezilyet veriyorsun, bıraksana eşimi» diyecek. Sen ona de ki: «Bana kırk tane fil kemik getiren eşini bırakayım.»

Erkek kuş derken kanatlarını sallıyor. Kemikler yığılıyor. Sonra at der ki, «Kuş, eşimi bıraksana derse bırakma ha! «Git, bana biraz (can suyu) getir, o zaman bırakayım» de. O suyu getirdi mi barsakları doldur içine, can suyunu serp üstüme bir sıçrayışta kalkarım.»

Derken uzundur hikâyesi, kuş getirir suyu. Ata serperler, dirilir at. Yum gözünü aç gözünü ver elini saraya. Ağa sevinir, Kel'e para verir. Kel'de gönderiyor babasına.

Derken kardaş dediğimiz herifler, it mi it. Hile düşünürler. Bir gün Ağa'ya ne deseler beğenirsiniz. Güneş öğle yerinden ikindi yerine sıçrayıp durur. Ahali buna akıl erdiremiyor. İstersen Keloğlan güneşin yanına var-sın, anlansın.

Ağa, bir, iki, derken üç Keloğlan'ı çağırır. Bunun sebebini anlamazsan seni cellâd ettiririm, der. Kel, korkar mı korkar. Müsaade ister. Atın yanına gider. At bu, «bunlar kemikten oldu.» der.

Bir, iki, üç, at sırtına bindirir Kel'i. Yum gözünü, aç gözünü, derken bir çayıra gelirler. Çayır dile gelir: «İnsan oğlu, sen kimsin, yolculuk nereye?» diyor. Keloğlan cevaben diyor ki, «güneşin yanına gidiyorum.»

Çayır da meğer dertli imiş. «Güneşe sor-

benim bir iniltim var, ne zaman kesilecek» demiş. Sonra ne olmuş, söyleyim. Yolda iki kurd birbirini taşıyormuş. Nereye gidiyordunuz, demişler. O da güneşe demiş, anlatmış hikâyesini. Kurlar demişler, güneşe sor, bu taşılama işi ne zaman duracak?

Gün batarken bir çeşmeye gelmişler. Sağ memesini sol omuzundan, sol memesini sağ omuzundan atan bir kadın görmüşler. O karı çeşmeye, suya geliyormuş. Keloğan ona der. İni, hikâyesini anlatır. Karı : — Güneşin anası benim, söyle bana; akşam söylerim, çünkü o sana görünmez, diyor.

Keloğan, çayırta kurların derdini sor, diye yalvarır.

Güneş anasına ne demiş, dinleyin. «Denizin ortasında bir adada bir dünya güzeli gördüm, benden güzel kullar var deye aklımı kaçırdım. Derken ikinci yerinde aklım başıma geldi. Sıçradım öğle yerine.

Çayırın iniltisi iki gün sonra sah gününü kesilecek. Kurları sorarsanız bacı kardeşmiş onlar, hile etmişler birbirine. Kıyamet kopana dek birbirini taşıyacaklar.»

Keloğan bunları öğrendi güneşin anasından. Sonra çayıra, kurlara anlattı olanı biteni.

Derken, yum gözünü aç gözünü, atla birlikte gelirler saraya. Olan biteni ağaya anlattı. Ağa da ona para verir.

Kardeşler durur mu hiç. «Bu sağ geldi, buna bir oyun gerek.» diyorlar. Ağaya çıkıp «sana güneşin gördüğü güzel layık» diyorlar. Ağa da durur mu hiç. Kel'i korkutuyor. Kel ne yapsın, doğru Kamertay'a atın yanına gidiyor. Kamertay «bu da kemikten» diyor. Kel'e «çarşıya git, sağ, sağlam bir sandık yap-

tır, kıymetli mallardan ipekli ab» diyor. Alhyor Kel.

Derken yola, yolculuğa çıkarlar. Güneş adası ver elini, gelirler.

At der ki: — Gözlerini açma, kör gibi yap. Buraya gelmedik mallara diye bağır. Gözünü açma, aklını sapıttır. Dünya güzeli malları görmek için geldi mi, sandığa başını uzattı mı, aç gözünü, kapat kızı sandığın içine.

Keloğan öğle yapar. Kızı kapıp getirir ağaya.

Ağa kızı gördü, bayıldı, ayıldı. Derken düğün başladı. Ama kız der ki: — Ben sana varamam, Beni sana getiren hayvanımı getirsin, varayım. Uzatmayalım işi, Kel'i çağır. Ağa, istemiş hayvanı. Derken Kel ne yapar, Kamertay'a anlatmış hikâyeyi.

Bu sefer der ki: «Var git şehre bir yularla kırk okka sakız al. Bundan top top kırk tane yap. Vardık mı adaya deniz ikiye ayrılır. Aygırlar bize hücum eder. Sakız verdim mi bizi yiyemezler. Sonra tak yuları birini çek. Bin mi bir bir gelir öbürleri arkasından.

Derken Kamertay'ın söylediğini yapar Keloğan. Ağaya getirir kırk aygırı.

Bu sefer halk seyre çıkar. Dünya güzeli Ağaya bir şartım var nikâh için, der. Ağa kabul eder.

Ağa bir bir aygırların altından geçiyor. Derken arkada bir kara aygır varmış, geçerken ağa, öyle bir vurmuş ki canı cehennemine gitmiş.

Dünya güzeli demiş ki: «Beni getirene varırım.» Keloğan'a varmış. Kırk gün kırk gece toy düğün etmişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Hasibe Hatun'un Ağdı

Derleyen : İhsan ŞİMŞEK

Adana'ya bağlı Kadırlı ilçesinin tanınmış eski bir ailesinden olan Hasibe Hatun, bu ağdı iki kızı ve kocasının ölümü üzerine söylemiştir.

Hasibe Hatunun çok güzel sesi olduğu, türkü söylediği de bildirilmektedir.

Mustafa Kemal'in Adana'yı ilk ziyareti sırasında kendisini karşılayanlar arasında Hasibe Hatun da varmış!

Adana'da Ata'nın şerefine verilen geceye davet edilen Hasibe Hatun'un söylediği türküler Mustafa Kemal'in çok hoşuna gitmiş ve sesini plağa aldırarak üzere kendisini Ankara'ya çağırıştır.

Hasibe Hatunun evlatlarından Derviş Oymak ise Kadırlının Savrun mahalesinde baba yadigarı evde oturmaktadır.

Hasibe Hatun'un her üç ağdı da 1951 yılında Kadırlı'nın Bağ mahalesinde Emine Tekbaş'dan alınmıştır.

Ölen iki kızı ve kocası için söylediği ağıtlar, söyleniş zamanı itibarı ile sıraya konulmuştur. Hasibe (Oymak) Hatun'un elem dünyasındaki acısını dile getiren rahat ve kolay değişimi Çukurova yöresinin ağıtlarında bulmak mümkün olmaktadır.

Hasibe Hatun kızı Hayriye'nin ölümüne söyler:

Onbirinde gelin geldim
Oniki'de seni buldum
Eveli gül benzim var(ı)dı
Şimdiciik sarardım soldum

Onbeşinde gızı ölen
Bibi abı'mı dişliğ
Gül dudakım gelin olmuş
Nur (i) emmi ver haşığ

Boğazın altın dakınır
Çıkar aynaya bakınır
Feride dezzen dünür gelmiş
Söyemez benden sakınır

Boğazına altın dakar
Çıkar da aynaya bakar
Nuri çavuştan oğrun veremem
Duyarsa gonağı yakar

«Nuri Çavuş, Hasibe Oymak'ın kocası olup Kadırlı ve Adırın'da tüccarlık yapmıştır.»

Halit oğlan çok müstere
Gelsin burada ağlasın
Babasını garıştırmaz
Nuri çavuşa söylesin

Vermem o yıkık evine
Gız gişin yaptırın Gonak
Halit oğlan çok müstere
Gelsin de beraber yanak

İçeriye gurdum düğün
Gızlar'da oynasın oyun
Gızım şahbaz goyun sağar
Çerkezler satmasın goyun

Bir ataş düştü özümme
Edibe bakma yüzüme
Saadet size veriyorum
Mikiyat oıun gızıma

Hayriye der çağırırım
Çabuk yumuş buyururum
Ben ölsem gam çekmem gızım
Baban döğse gayırırım

Hükümetten ister Kenan
Aziziyeden gelir selâm
Yekinsene ağ Hayriyem
Yalnız anan'mı yanan

Hayriye, Telliye yiğen
Daha çok ederim fuğan
Gınaman eller gonşular
Elimden uçurdum doğan

Bir ben yanmıyorum guzum
Yavrum yakıyor âlemi
Bir mektepli gızım öldü
Mektepten geldi galemi

«Babası meftayı ziyaret eden kadınlara söyler.»
Maraş'tan aldım donunu
Görmedi baba gününü
Geri durun siz hanımlar
Görmen gızımın tenini.

«Aradan sekiz, on ay geçince Hasibe Hatunun ikinci kızı Hatice'ye akrabaları Maraş'ın Adırın ilçesinden Kadırlı'ya nişan takmaya gelirler. Acı bir tesadüf Hatice'de, nişan için akrabaları Kadırlı'ya geldikleri gün birdenbire bir fenâlık geçirir ve ötür. Hasibe Hatun bu defa da kızı Hatice'nin beklenmedik bu ölümü için şu ağdı söyler :

Adırından atlı geldi
Düğün gurun edin zeybek
Amanın düğün mü gurdun
Al, yeşil asılmış bayrak

Öksüz dedirmem yavrumu
Halay çekicim biraz
Hayriyemi biliniz'mi
Yüz gülgülü dudak kiraz

Vallaha yalan değelim
Bir gız yitirdim birinci
Hatice'mi biliniz'mi
Dudak kiraz dişler inci

«Hatice'nin ölümünü duyan sözlüsü genç de kalkıp Kadırlı'ya gelir. Hasibe hatun ölen kızının mantosuna; entarisini giydirir ve evine gelen nişanlısının kucağına atar. Ağdına da şöyle devam eder.»

Düşmanın başına versin
Ben osandım böyle yastan
Bekir'in eline verdim
Gara manto pembe fistan

İntizar'mı verdi oia
Yenge üstüne verdimidi
Yabancıdan osandım'da
Emmimoğlu dedi'midi

«Hatice'nin sözlüsü Bekir

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone :
3 \$, 1 £

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fihlen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve basılı :

ERSA Koll. Şti. Matbaası
Aydınlardan han Cağaloğlu-İst.

söyleyir :
Sürmedim dünya demini
Almadı göğnüm gamını
Hâtice deyî çağırıldı
Vermedi Atın gemini

Eker ağlar çeker kendi işini
Ulu tanrım affeylesin suçunu
Öpemedim yanağını saçını
Nişanım üstüne kaldım ağlarım

Gara başlı inci dişli Haticem
Gara yere gelin olmuş ağlarım

«Ecel durur mu gayrı, Ha-
sibe Hatunun ocağını sık sık,
ziyaret eyler. Arka arkaya ö-
len iki genç kızından sonra
birgün kocasını da kaybeden
Hasibe Hatun, kocası Musta-
fa Çavuş'un ölümüne şu ağıdı
söyler:»

Sahat üçte yattı ağam
Seherlede kakarmola
Derviş geçim yolu bilmez
Abdulvahap bakarmola
Sürdüm gayfesi demlensin

Dul oldum göğnüm gamlansın
Baban bayrama varıyor
Gül dudaklım garşı gelsin

Dul oldum çekerim yası
Gulağıma geldi sesi
Kim verici parasını
Beş yüz lira meseresi

Sahat üçde gurdum fuğan
Elimden uçurdum Doğan
Baban yanına varıyor
Yavrum hizmetine sivan

Ağam gezerdi Halebi
Yenice bozdum dolabi
Oniki yaşında geldim
Boyumca altın gelebi

Ağam Halebi gezerdi
Zarrafta altın bozardı
Beruttan yükü gelişin
Bir hafta dükkân düzerdi

Çifte zaar küfeylan At
Ağam av eder ovada
Ganatlanıp uçurmadım
Cücüğüm galdı yuvada

Sabahanan erden kalkar
Narası çarşığı dutar
Bulamam eşin menendin
Gaymakama silah çeker

Sabahanan er yekinir
Şerrinden gorkardı çarşı
Bulamam eşin menendin
Gaymakama durur garşı

Gurban oluyum gayınlarım
Bilmem dulluğun halinden
Suya düştüm akıyorum
Acep kim dutar elimden

Gelip babasını ister
Hac(ı) arifim duyardım(ı)ola
Ver yetimi sen çık deyî
Abdulvahap goğarm(ı)ola

SÖZLÜK : Bibi - Hala, Bo-
ğazın - Boyun, Müştere -
Müşteri, ahçı, Şahbaz - Eki
yordamh, Mkiyat - Sahip ol-
mak, Yumuş - İş, Yekinmek -
Kalkmak, Don - Giysi, Sahat -
Saat, Gayfe - Kahve.

Halktan Mâniler ve Özellikleri

Yazan : Numan KARTAL

Halk edebiyatının anonim ürünlerinden olan maniler, halkımız arasında pek yaygın-
dır. Allı kızlarım, fidan boylu delikanlıların
dillerinden dökülen maniler, çoğunluk çeşme
başlarında, ortaklaşa çalışmalarında, imecelerde
söylenir. Gerçi maninin zamanı ve yeri yoktur.
Her zaman ve her yer onun mekânıdır. Ama
onun bir amacı vardır.

Türk halkı, musikinin dinlendirici tesirini
anlamış olmalı ki, bunu iş başında söyler, yor-
gunluklarını giderir. Sevmediklerini hicveder,
sevdiklerini metheder. İsteklerini, arzularını,
dertlerini, duygu ve düşüncelerini, isyanlarını,
değerlerini, beddua ile yalvarışlarını ve yaka-
nışlarını, Tanrı'ya olan ihtiyaçlarını manilerle
dile getirir. Çalışmalarını, çabalamalarını, ge-
lenek ve görenekleri ile adetlerini bize en güzel
bir şekilde manilerle anlatır. Bunlarda toplu-
mun felsefesi, anlayışı vardır. Denilebilir ki,
maniler, Türk Ulusunun dünya görüşünü, sos-
yal anlayışını aksettiren, Türk toplumunu bize
tanıtan en güzel anonim mahsulleridir. Kaili
meçhul, yani söyliyeni belli olmayan ve aynı
manada «lâedri» tabiri kullanılan, yani bu ta-
birle adlandırılan manilerimizden dar bir böl-
gede, İnegöl yöresinde derlenmiş bir demet su-
nuyorum size. Örneğin İnegöl'ün Bayramşah
köyünden; hem köyün iş hayatını ve hem de
aile düzeni yönünden anlayışını gösteren bir
manî :

Erik dalı eğmeli
Dibinde eğlenmeli
Yazın çoban durmalı
Kasımda evlenmeli.

Bunun yanında toplumumuzun ve toplum-
ortaya getiren kişilerin istek ve arzularını dile
getiren maniler en başta gelir. Örnek :

Entarisi beyazlı
Geliyor nazlı nazlı
Doğru söyle sevdiğim
Bu mektubu kim yazdı?
Kara keçi ayranı
Yarın kurban bayramı
Söyle bari yarime (1)
Burda yapsın bayramı.

Yeşil mîntanlı (2) oğlan
Gel çimenden çimenden
Annesiz kuzu gibi
Ayrılmıyorsun benden.

Mavi taksi geliyor
Arkası muşambalı
Memurlara gitmeli
Rahatça yaşamalı.
Şu karşiki dükkândan
Fıstık aliver yarım
Buralardan geçerken
İslık çaliver yarım.

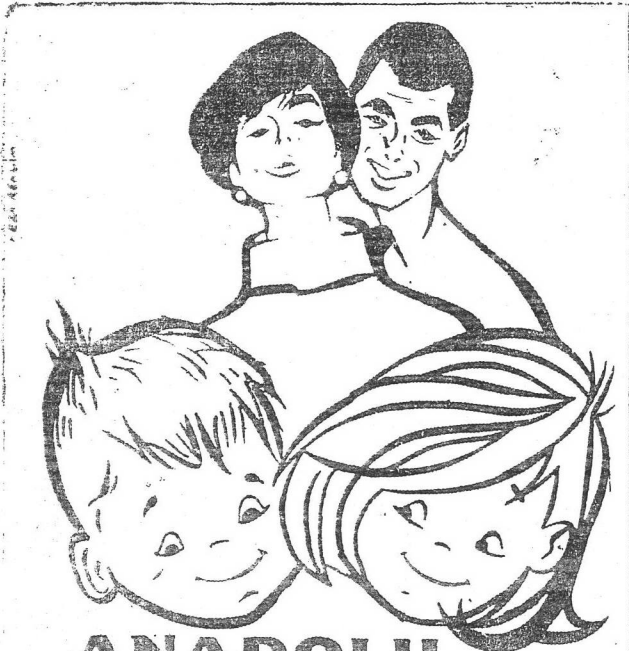
İki kişi bir kişi
Makinemin dikişi
Yalnız çalışma yarım
Al yanına bir kişi.
Buz üstünde küreği
Kardan beyaz bileği
Bu ayda kabul olsun
İkimizin dileği.

Entarisi beyazdan
Ben anlamam piyazdan (3)
Şimdi kafam dalgalı
Konuşuruz birazdan.

Bu gün hava yaz yarım
Gömleği beyaz yarım
Oturduğun masada
Bana mektup yaz yarım.
Saçın uzun kalmıyor
O yar bana bakmıyor
Ne hayırsız yarım var
Beşbirlik takmıyor.

Gravatım çözüldü
Bağla sevgilim bağla
Ayrılık bize düştü
Sarıl boynuma ağla.
Gemi gelir Mısır'dan
Yelkenleri hasırdan
Anne beni evlendir
İstanbul'un kızınıan.

Ata bineceğim geldi
Yolda incecğim geldi
Keratanın oğluna
Şimdi gideceğim geldi.
Bahçede vardır bakla
İnde dibine topka
Kara gözlü sevdiğim
Başına koyma şapka.
Sarı kabak kökeni (4)
Ele batar dikenî
Allah'ım sen kavuştur
Hasretlik çekenî.
Denize attım tütün

ANADOLU BANKASI

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI

AİLENİZİN BANKASIDIR

Filiz verdi büsbütün
Karşıdan muhabbet olmaz
Yanıma gel büsbütün.
İstek ve arzularını manilerle belirten halk
sevdiğilerini yine manilerle metheder, özellikle-
rini belirtir. Örneğin:

At gelir takur tukur
Üstünde dolu bakır
Öyle bir yarım vardır
Hem sürmeli (5) hem çakır.

Ay inesi inesi
Süt mavi kurdelesi
Ben yarimi tanırım
Lâcivert elbisesi.

Benim yarım çok güzel
Motor üstünde gezer
Gözlükleri takınca
Zeki Müren'e benzer. (6)

Kazancı dağlarını
Kazmayla mı kazmışlar
Yar senin kaşlarını
Kalemle mi yazmışlar. (7)

Kolundaki saati
İçindedir alati
Öyle bir yar sevmişim
Terzilikti sanatı.

Deniz dibinde enser (8)
Yeşil çimene benzer
Bu dünyayı dolaştım
Bulamadım yare benzer.

Su taşı hamam taşı
Ortasında vidası
Öyle bir yar sevmişim
Mobilyacı ustası.

Nazilli basması
Nazilli'de dokunur
Sevdiğimin baş harfi
İ (9) harfiyle okunur.

Eskişehir yolunda
İki hastahane
Yardan gelen mektubu
Eğlendirme postahane.

Bir kuş kondu ağaca
Kanatları alaca (10)
Öyle bir yar sevdim ki
Kaşı gözü karaca.

Su gelir ırmak ırmak
Suyun üstü bir parmak
Cerrah köyden kız almak
Cennetten gül koparmak.

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu gamaşır
Bizim köyün kızları

Koca için çalışır.
Çeşmeye bakır koydum
Damla damla dolacak
Öyle bir yar sevdim
Başöğretmen olacak.
Ve sevmediklerini de hicveder. Örneğin :

Beşibirlik yaparım
Beşini birden satarım
Cerrah oğlanlarını
Hem almam hem satarım.

Mavi pijamasına
Gül verdim yakasına
Sanki yarı yok gibi
Bakıyor arkasına.

Pencereden bakıyor
Fındık fıstık atıyor
Sanki yarı yok gibi
Arkasına bakıyor.

Ey aparım aparım (11)
Gökten yıldız kaparım
Sizin gibi manicileri
Yüznumaraya ibrik yaparım.

Küçük penceresi
Kaynıyor tenceresi
Kalkmış bana mani atsin
Elekçi çingenesi.

Dere boyu gezerim
Kaz bokunu ezerim
Sizin gibi manicileri
Eşeğin kuyruğuna dizerim.

Çıktım mezar taşına
Baktım elâ kaşına
Ah madem mani bilmiyorsun
Sıçayım kel başına.

Hicvin yanında dertler de terennüm edi-

lir. Örneğin:

Çenberi gül oya
Gülmedim doya doya
Ben vereme kariyom (12)
Gülleri saya saya.

Entarım şöyle böyle
Anne terziye söyle
Ne yapalım sevdiğim
Taksiratımız (13) böyle.

Yeşil sandık kenarı
Üstünde kestim narı
Hata ettim söyledim
Küstürdüm nazlı yarı

Kar yağarken hafiften
Yarım çıktık evinden
Sevinirken derinden
Geçti gitti önünden.

Bazan isteklerden doğan öğütler verilir.

ARAŞTIRMALARI

Örneğin :

İki motor al yarım
Çayırlara sal (14) yarım
Benden başka seversen
Hiç durma al yarım.

Yolda buldum beş kuruş
Kim bulmuş o beş kuruşu
İçme yarım sigara
Paketi elli kuruş.

Toplumun gelenek ve göreneklerinin tabii
sonucu olarak ileng dedikleri beddualar yapar-
lar. Örneğin:

Karaları giymişsin
Kara haberin gelsin
Aldın benim yarimi
Allah belânı versin

Kişioğlu başta cimlik üzere her varlığa ve
dilen değerler de manilerle dile getirilir. Örne-
ğin :

Tavşan girmiş ekine
Kulakları dikine
İnegöl'ün kızları
Yarım şinik (15) ekine.
Hey ireze ireze (16)
Pindim kara kireze
Cerrah köyün kızları
Yedi bin yedi yüze.

Üzüm koydum sepete
Yar oturmuş tepede
İstanbul'dan kız aldım
Şan olsun memlekete.

Çaresizlerin Tanrı'dan niyazlarını belirtir.

Örneğin :

Cevizin dalı yeşil
Dibinde kahve pişir
Ey beni yaratanım
Beni dengime düşür.
Yol üstünde haliyim
Yolun bir kenarıyım
Kiyma bana azrail
Bir güzelin malıyım.

Ve nihayet yalvarışlarını, yakarılarını, is-
yanları ile dedikodularını, duygu ve düşün-
melerini manilerle anlatırlar. Maniler, toplu-
man dile gelmiş herşeyleridir.

İki tabak balım var
Birini yesem biri var
İki tane yarım var
Biri ölse biri var.
Sağları bukile bukile
Güzel yar beni bekle
Başkasını seversen
Öldür beni tüfekle.

Ceviz dibi milli olur
Zengin kısmı dilli olur
Dilli olur da ne olur
Mahkemede belli olur.

Algak ceviz boy vermez
Yarım buraya gelmez
Bilirim niçin gelmez
Ustası izin vermez.

Bir elbise diktirdim
Rengi akşam güneşi
Bırak yarım dalgayı
Ciddi yapalım işi.

Kahve sürdüm (17) cezveye
Gece çıktım gezmeye
Çok küçükten alıştırım
Gizli sevda çekmeye

Koca kapı aralık
Ne yaparsın analık
Benim yarım yok burda
Bana dünya karanlık.

Elbisesi yeşilden
Tel kopardım peşinden
Yana yana ayrıldım
Kara gözü eşimden.

İndim nane biçmeğe
Eğildim su içmeye
Yarım gidecem dedi
Köprü kurdum geçmeye.

Bahçelerde kelebek
Kanadı benek benek
Yarım gurbete gitti
Bana haramdır gülmek.

Bahçelerde sarmaşık
Olmuşum sana aşık
Yar aklıma düşerse
Elimden fırlar kaşık.

Karyolam üstün gibi
Kız bana küstün gibi
Ayda yılda bir mektup
Onu da kestün gibi

Ben bir yiğit dadaşım (18)
On bekiz oldu yaşım
Haksız mıyım sevmekte
Ne dersin arkadaşım.

Çiçeğim alal olsa
Tutulacak dal olsa
Yare derdi söylesem
Söylenecek yer olsa.

Ak kuzu kara kuzu
Kuzuya verdim tuzu
Yar aklıma gelince
Kalbime giner sızı.

Su şağak vıran şağak

Dayanmasam yıkılacak
Anne haberin olsun
Yar beni kaçıracak,
Pencere beni perde ben
Yeni düştüm derde ben
Dert değil kara sevda
Duramıyom evde ben,
Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Yarım sana varacağam
Subay çıktığın zaman,

- 1 — Sevgili.
- 2 — Gümlük. Anadolu halkı, genel olarak gönüğe minton der.
- 3 — Kur, cilve.
- 4 — Kök.
- 5 — Kaşların yay gibi çekilmiş hali.
- 6 — Her devinde insanların beğendikleri, sevip popdler hale getirdikleri kişiler vardır. Sevdiklerinin de böyle kişilere benzemelerini isterler. İşte burada böyle bir istek vardır.
- 7 — Çekmek. Kaşların inceliği ve düz, günlükünü belirtmek için mecazi manada kullanılmış bir tabir.
- 8 — Bu yörede, özellikle Yugoslavya'nın

Manastır ilinin Debreibala Kazasının Koca...
lık nahiyesinden gelen Türk'ler arasında çivi
yerine kullanılan enser sözcüğü, manilere de
aynen girmiştir.

- 9 — Sevgilinin adına göre bu harf de
ğışir.
- 10 — Benekli benekli anlamındadır.
- 11 — Manide ahengi yaratmak için «ya-
parım» sözcüğünün «y» harfi düşürülmüş.
- 12 — Sözlün aslı «karyorum» dur. Halk
deyişi olarak böyle söylenmiştir.
- 13 — Yine Kocacık Türk'lerinden gelme
olup yörede tutunmuş ve manilere girmiş olan
«taksiratımız» kelimesi aslında sırpa olup
«çile» anlamındadır.
- 14 — «Sal» sözü de Kocacıkların kullan-
dığı bir sözcük olup yörede «salver» şeklinde
kullanılır. Manide burak anlamındadır.
- 15 — İnegöl yöresinde bir tenekelik bir
öğünün adıdır.
- 16 — Ahengi bozmamak için «kireze»
sözünün bozulmuş hali.
- 17 — Koymak.
- 18 — Erzurum yöresinde askerlik yapan-
ların bu bölgeye getirip tutundurdıkları bir
kelime.

Lokman Müstahzarları

LOKMAN İLAÇ ve GIDA SANAYİİ

BÜRO : Eminönü, Tahmirciler Kurukahveci Han 10-11

Telefon : 22 05 16 - 22 55 72

Gastro Gouttes (Mide damlası)	Meproil Tablet (Sinir hapi)
Metogastin (Mide tozu)	Sollargen Granüle (Ekza...Kaşın.)
Derivit (Yara ve yanık merhemi)	Cuti - Cura (Cilt Losyonu)
Deriseptol (Yara tozu)	Pedi - Cura (Ayak Banyosu)
Metekodin Tablet (Öksürük hapi)	Pilo - Cura (Sağ ilacı)
Metekodin Şurup (Öksürük şurubu)	Lokman Kaşe 100 lik (Ağrı kes.)
Algo - Liniment (Ağır friksiyonu)	Lokman Kaşe 19 luk (Ağrı kes.)
Algo - Wax (Ağrı merhemi)	Panason (20 Kr. Paket) Sağ. çayı
Algo.Wax Sempl (Çocuk ağrı m.)	Panason (50 Gr. Alüminyum kutu)
Algo.Wax Nazal (Nezle merhemi)	Lokman Çayı (Afiyet çayı)
Hemoksaljin (Basur merhemi)	Neodent (Diş Macunu)
Algo - Tablet (Ağrı hapi)	Cilda (El Losyonu)
Modivit - Vitamine (Kuv. şurubu)	Derma (Traş Losyonu)
Elisir Pina Mete fort (İştah gur.)	Pasibepine (Sinir Şurubu)
Balvit (Enerji ve Kuvvet macunu)	

ilk defa

5 KİŞİYE YESİLYURT'TA 100.000ER LİRALIK APARTMAN DAİRESİ,

bir kişiye 100.000 lira
3637 kişiye ceman
BİR MİLYON
liralık ikramiyeler.

AKBANK

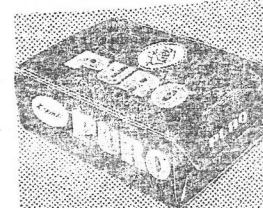
(Folklor : 21)

Terkinde krem has-
saları bulunan PURO
TUVALET SABUNU

cildi temizler... besler...
korur... çiçek gibi taze
ve kadife gibi yum-
uşak yapar... cazibe
ve güzelliğinizi artırır.

BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU

100 DE 100 SAFTIR

(Paal : 205 - 22)

AĞRILARINA KARŞI

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir

(Paal : 586 - 23)

Baskı tarihi : 8/2/1965